

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETHUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2019 | 4. SZÁM
LXI. ÉVFOLYAM

B. Halász Éva
A decima et nona az Anjou- és a Zsigmond-korban

Lakatos Bálint
Követek és követségek a Jagelló-korban

Baros-Gyimóthy Eszter
*Özvegy nők és új családjaik egy 18. századi
gömöri mezővárosban*

Erdélyi Gabriella
Esterházy Miklós mint családfő

Deák Ágnes
*Kísérlet a hivatali nyelvhasználat szabályozására
Magyarországon 1865-ben*

Andreas Schmidt-Schweizer
A magyar–német államközi kulturális kapcsolatok (1949–1989)

*A trianoni béke a magyar, román és szlovák
történelmi gondolkodásban*

TARTALOMJEGYZÉK

LXI. évfolyam, 2019. 4. szám

TANULMÁNYOK

- B. Halász Éva** · A *decima et nona* az Anjou- és a Zsigmond-korban 571
- Lakatos Bálint** · A király diplomatái. Követek és követségek a Jagelló-korban (1490–1526) 593
- Mikó Gábor** · Oláh Miklós formuláskönyve. Bevezető tanulmány egy készülő kiadáshoz 617
- Baros-Gyimóthy Eszter Márta** · Özvegy nők és új családjaik egy 18. századi gömöri mezővárosban 633
- Erdélyi Gabriella** · Esterházy Miklós mint családfő: utódlás és érzelmek egy 17. századi arisztokrata dinasztiában és mozaikcsaládban 657
- Deák Ágnes** · Kísérlet a hivatali nyelvhasználat szabályozására Magyarországon 1865-ben 681
- Andreas Schmidt-Schweizer** · A hidegháború és a német kérdés ütközőzónájában. A Magyar Népköztársaság és a két német állam közti kulturális kapcsolatok (1949–1989) 703
- Zahorán Csaba** · „Addig a békesség, míg szomszéd akarja” Trianon és a magyar-szomszéd viszony napjainkban 731
- Marius Diaconescu** · A „teljes nemzeti szabadság” az 1918. december elsejei gyulafehérvári határozatban 745
- Ondrej Ficeri** · Vállalni a felelősséget Trianonért 763
- Romsics Gergely – Zahorán Csaba** · Útkereső történések. Megjegyzések egy lezáratlan eszmecsere naplójára 777

A KIRÁLY DIPLOMATÁI
Követek és követségek a Jagelló-korban (1490–1526)
I. rész. Kutatási vázlat¹

LAKATOS BÁLINT

.....
THE DIPLOMATS OF THE HUNGARIAN–BOHEMIAN KING.
Royal Envoys and Missions in the Jagiellonian period, 1490–1526
Part I. Preliminary Research Report

Who represented the kings abroad, which were the features of this activity? I have compiled a database of embassies between 1490–1526. (This will be published in the next issue.) A total of 189 missions are detected with 113 identified people. These were mainly led to the neighboring countries. The ruler employed confidential courtiers. “General diplomats” could be deployed everywhere, “specialists” were sent many times to the same destination. There was no tendency to establish permanent embassies.

Keywords: Kingdom of Hungary, Kingdom of Bohemia, European diplomatic history, envoys
.....

Kérdésfeltevés

Az európai politikai rendszerben a 15–16. század fordulója a külkapcsolatok, a diplomáciatörténet szempontjából is átmeneti időszak, az „újkor hajnala”. A hatalmak egymással való érintkezése ekkorra már jelentősen megnövekedett – sűrűbbé, folyamatossá vált –, a politikai érdekeknek megfelelően a követségek száma és gyakorisága nőtt, és a kapcsolattartás formáit és eljárás módjait is elkezdtek szabályozni. Jóllehet a kutatásban az újkori diplomáciai rendszer fogalmi keretének visszavetítésével a legutóbbi évekig szokás volt általánosságban arról beszélni, hogy e korszak az újkori értelemben vett állandó, egy

Lakatos Bálint, tudományos munkatárs, MTA–HIM–SZTE–MNL OL Magyar Medievalisztikai Kutatócsoport.

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült. A tanulmány második, adattári része a *Történelmi Szemle* 2020. évi 2. számában jelenik meg. A szöveg alapját az angliai Leedsben rendezett International Medieval Congress (2015. július 6–9.) *Reform and Renewal in East and Central Europe: Law and Politics* elnevezésű szekciósorozaton, az 1122. szekcióban, a *The Hungarian Court Personnel as Diplomats, 1490–1526* címmel elhangzott előadás jelentette. Ebből *Diplomats of the Kings of Hungary and Bohemia (1490–1526)* munkacímrel készítettem tanulmány szöveget, amely mind ez idáig nem jelent meg. E kéziratomat bővítettem ki és dolgoztam át jelentős mértékben. E helyütt köszönöm meg Dávid Géza, Neumann Tibor, Mikó Gábor, Péterfi Bence és C. Tóth Norbert segítségét, munkámhoz fűzött kiegészítéseit és észrevételeit.

helyre delegált, rezidens követségek elterjedésének kora is, 1500 körül Itálián, illetve a velencei diplomáciai hálózaton kívül még alig találunk állandó követeket.² A 15–16. századi, a követküldést és a követek feladatait, jogait taglaló traktátusok is még kivétel nélkül arról értekeztek, hogy az igazi, jelentős tárgyalásokat folytató, ünnepélyes követségek eseti, ad hoc missziók, állandó jelleggel egy uralkodó udvarában csupán az ügyvivői feladatokat ellátó, tehát kisebb presztízsű küldöttek tartózkodnak.³ A változás majd a 16. század végére fog lejátszódni.

Az európai politikai rendszernek a késő középkori Magyar Királyság is mint regionális középhatalom magától értetődő tagja, szereplője volt. Pontosabban nem maga az ország, hanem a királya – mivel a középkor és a kora újkor külpolitikája is alapvetően dinasztikus politika volt. Ezért nem országok, hanem uralkodók külpolitikájáról beszélhetünk, annak ellenére, hogy a külügyek formálásába az országos politikai elit mindig is igyekezett beleszólni. Mivel a Jagelló-házból való két király, II. Ulászló és II. Lajos harminchat évnyi uralma egyúttal perszonáluniót is jelentett a Cseh Királysággal, azaz a cseh korona országaival, így a magyar mellett a sokszor eltérő érdekek mentén politizáló cseh elitet is figyelembe kell vennünk. Igaz, ez kutatástechnikai szempontból igen nehezen megvalósítható feladat.

A Jagelló-kori magyar–cseh külpolitika önálló és teljességre törekvő feldolgozása mindmáig várat magára. Bár fontos résztanulmányok rendelkezésünkre állnak, ezek, ha áttekintő jellegűek, akkor – érthető okok miatt – inkább a korszak végére, a mohácsi csatavesztéshez vezető folyamatokra összpontosítanak, mint például Kosáry Domokos klasszikus tanulmánya.⁴ Különben a feldolgozás módja – némileg leegyszerűsítve – háromféle szokott lenni: egyrészt egy-egy külpolitikai vagy ilyen vonatkozásokkal is rendelkező hazai, belpolitikai eseménysor vizsgálata,⁵ másrészt követként (is) tevékenykedő szemé-

² A régebbi irodalomból pl. Adolf Schaub: Zur Entstehung der ständigen Gesandtschaften. *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* 10 (1889) 501–552.; Garrett Mattingly: *Renaissance Diplomacy*. Baltimore, 1964. [2nd ed.] (Peregrine Books 45) 47–70., 87–93., 132–139. Árnyaltabban fogalmaz Fritz Ernst: Über Gesandtschaftswesen und Diplomatie an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit. *Archiv für Kulturgeschichte* 33 (1951) 64–71., 74–76., 78–81., 88–89., 95.; Donald E. Queller: *The Office of Ambassador in the Middle Ages*. Princeton, 1967. 75–84. Újabban a fogalmi keret újraértelmezésével lásd pl. Claudia Märtil – Claudia Zey: Aus der Frühzeit europäischer Diplomatie? Einleitung. In: *Aus der Frühzeit europäischer Diplomatie. Zum geistlichen und weltlichen Gesandtschaftswesen vom 12. bis zum 15. Jahrhundert*. Hrsg. Claudia Zey – Claudia Märtil. Zürich, 2008. 9–13.

³ Betty Behrens: Treatises on the ambassador written in the fifteenth and early sixteenth centuries. *The English Historical Review* 51 (1936) 620–621.; Catherine Fletcher: *Diplomacy in Renaissance Rome. The Rise of the Resident Ambassador*. Cambridge, 2015. 38–45.; Lakatos Bálint: Ordo regum. Precedencialisták a pápai udvarban és a magyar király rangja a középkor végén. In: *Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században*. Szerk. Tuszor Péter – Szovák Kornél – Fedeles Tamás. Bp.–Róma, 2017. (Collectanea Vaticana Hungariae I/15) 142–143.

⁴ Kosáry Domokos: Magyar külpolitika Mohács előtt. In: *A magyar és európai politika történetéből. Tanulmányok*. Bp., 2001. (Millenniumi magyar történelem. Historikusok.) [Eredeti kiadása könyv alakban ugyanezen címmel a Gyorsuló idő című sorozatban is megjelent. Bp., 1978.]

⁵ Pl. Fraknói Vilmos: *Magyarország és a cambryi liga 1509–1511*. Bp., 1883., *Századok* 16 (1882) [Klny.]; E. Kovács Péter: Egy törökellenes szövetség tervezete 1502-ből. *Levéltári Szemle* 40 (1990) 1. sz. 49–61.; E. Kovács Péter: A császárválasztás és Magyarország. In: *Unger Mátyás emlékkönyv. Emlékkönyv Unger Mátyás negyedszázados egyetemi történelemtanári működése emlékére, és születésének hetvenedik évfordulója alkalmából*. Szerk. E. Kovács Péter – Kalmár János – V. Molnár László. Bp., 1991. 61–72.; Bárány Attila: *A szulejmáni ajánlat. Magyarország,*

lyek pályaképe,⁶ harmadrészt egy másik uralkodóval, illetve országgal fennálló viszonyrendszer bemutatása.⁷

Azonban a magyar és cseh kutatók közül még senki sem vizsgálta a sok részletkérdés közül a Jagelló-kori külkapcsolatok személyi állományát, azaz a királyi követeket magukat, illetve a követségek személyi összetételét – annak ellenére, hogy Fraknói Vilmos még a 19. század végén összeállította a Mátyás-kori diplomaták életrajzeit, és 1906-ban Iványi Béla is külön tanulmányban foglalkozott a Jagelló-kor külpolitikájának szervezeti-működési jellemzőivel.⁸ Pedig az osztrák és lengyel kutatás már az 1970-es, 1980-as években összegyűjtötte az ottani (birodalmi, illetve lengyel), korabeli követeket.⁹ A hiányt a ma-

a *Török Birodalom és a Nyugat (1521–1524)*. Máriabesnyő, 2014.; Papp Sándor: A török béke kérdése a Dózsa-féle parasztháború idején. In: *Certamen III. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában*. Szerk. Egyed Emese – Pakó László. Kolozsvár, 2016. 229–243.

- 6 Pl. Fraknói Vilmos: Lónyay Albert zengi kapitány velencei követéségei 1501–1515. Közlemények a velencei állami levéltárból. *Magyar Történelmi Tár* 22 (1876) 3–44.; Kubinyi András: Egy üzletelő diplomata és várúr Mohács előtt: Ákosházi Sárkány Ambrus. In: *Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. Tanulmányok*. Szerk. Pamer Nóra. Bp., 1994. (Művészettörténet – műemlékvédelem VI.) 263–291.; Kubinyi András: Werbőczy Mohács (1526) előtti politikai pályafutása. In: *Tanulmányok Werbőczy Istvánról/Studien über István Werbőczy*. Szerk. Hamza Gábor – Boóc Ádám – Buzády Csongor. Bp., 2001. 65–98.
- 7 Pl. Fraknói Vilmos: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-székkal*. I–III. Bp., 1901–1903. II. (A konstancai zsinattól a mohácsi vészig); Kubinyi András: Diplomáciai érintkezések a Jagelló-kori magyar állam és a pápaság között (1490–1526). In: *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*. Szerk. Zombori István. Bp., 1996. 119–134.; E. Kovács Péter: Magyar–francia diplomáciai kapcsolatok a 16. század elején. In: *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére*. Szerk. Krász Lilla – Oborni Teréz. Bp., 2008. 171–186.; E. Kovács Péter: Ferdinánd főherceg és Magyarország (1521–1526). *Történelmi Szemle* 45 (2003) 24–44. [Németül lásd Péter E. Kovács: Erzhertzog Ferdinand und Ungarn (1521–1526). In: *Kaiser Ferdinand I. Ein mitteleuropäischer Herrscher*. Hrsg. Martina Fuchs – Teréz Oborni – Gábor Ujváry. Münster, 2005. (Geschichte in der Epoche Karls V. Band 5) 57–78.]; Szakály Ferenc: A török–magyar küzdelem szakaszai a mohácsi csata előtt (1365–1526). In: *Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából*. Szerk. Rúzsás Ferenc – Szakály Ferenc. Bp., 1986. 43–57.; Fodor Pál: A szimurg és a sárkány; az Oszmán Birodalom és Magyarország (1390–1533). In: *Közép-Európa harca a török ellen a 16. század első felében*. Szerk. Zombori István. Bp., 2004. 19–35.; Bárány Attila – Györkös Attila: A Fehér Rózsa Magyarországban. Egy angol trónkövetelő viszontagságai és a Jagelló-kori diplomácia. *Századok* 146 (2012) 417–442.; Györkös Attila: II. Ulászló házassága és a francia diplomácia. *Acta Academiae Agriensis, nova series, Sectio historiae* 39 (2012) 89–102.; Györkös Attila: Mohács és a török–francia szövetség, avagy a 'Nyugat árulásának' mítosza. In: *A magyar emlékezhelyek kutatásának elméleti és módszertani alapjai*. Szerk. Varga Pál – Száraz Orsolya – Takács Miklós. Debrecen, 2013. (Loci memoriae Hungariae) 339–351.; Attila Györkös: Diplomatie ou espionnage? La France et le conflit Habsbourg–Hongrie en 1506. *Acta Universitatis Debreceniensis series historica* 66/Történeti Tanulmányok 22 (2014) 66–76.
- 8 Fraknói Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái. I–XI. [Közl.] *Századok* 32 (1898) 1–14., 97–112., 385–404., 481–489., 769–781., 865–875., 33 (1899) 1–7., 291–309., 389–410., 773–787., 869–878.; Iványi Béla: Adalékok nemzetközi érintkezéseink történetéhez a Jagelló-korban. *Történelmi Tár* [29] (1906) 139–151., 161–197., 321–367.; Braun Zsolt Zoltán: A magyar diplomáciai szervezetrendszer I. Hunyadi Mátyás uralkodásától a kiegyezés koráig. *De iurisprudentia et iure publico* 8 (2014) 2. sz. 1–11. (A tanulmány a címe ellenére nem erről szól.)
- 9 Walter Höflechner: Die Gesandten der europäischen Mächte, vornemlich des Kaisers und des Reiches 1490–1500. *Archiv für österreichische Geschichte* 129 (1972) [teljes kötet]; Hannes P. Naschenweng: *Beiträge zur Geschichte der Diplomatie des Gesandtschaftswesens unter Maximilian I. 1500–1508*. Graz, 1978. [PhD disszertáció]; Andrea Lanzer: Die Gesandten der süd- und westeuropäischen Mächte 1501–1508. Graz, 1986. [PhD disszertáció]; Gerhard Rill: *Fürst und Hof in Österreich von den habsburgischen Teilungsverträgen bis zur Schlacht von Mohács (1521/22 bis 1526)*. I–II. Wien–Köln–Weimar, 1993–2002. (Forschungen zur Europäischen und Vergleichenden Rechtsgeschichte 7/1–2); Andrzej Wyczański: Polska służba dyplomatyczna w latach

gyar kutatásban is pótolni kell, ezért az alábbiakban arról adok egy vázlat szerű áttekin-tést, hogy kik és hogyan képviselték a királyt külföldön. Ez abból a szempontból sem mindegy, hogy mérlegelhessük: elégséges volt-e, hatékony volt-e a magyar–cseh királyok külföldi diplomáciai képviselője.

A vizsgálat keretei

Teljességre törekvően összegyűjtöttem tehát az 1490–1526 közötti olyan követségeket, amelyeket II. Ulászló és II. Lajos küldtek a különböző európai hatalmakhoz (beleértve az Oszmán Birodalmat), illetve az azokban követként részt vevő személyeket. Fontos leszö-gezni, hogy mivel nem folyamatosan betöltött, ellátott tisztségekről van szó, a követek esetében semmiféle archontológiai módszer nem lehet alkalmazni. Ráadásul a misszió kezdete és vége is sokszor csak nagyjából határozható meg. A gyűjtésnél azt az elvet kö-vettem, hogy a követség időtartamát nem a célállomáson eltöltött időre szűkítettem, ha-nem a dokumentálható királyi szándéktól, illetve a megbízólevelek és instrukciók kiállít-ásától kezdve az elinduláson át egészen a királyi udvarba való visszaérkezésig eltelt idő egészét igyekeztem megállapítani.

A rendelkezésre álló források meglehetősen egyoldalúak. Az oszmán hódítás által köz-vetlenül érintett összes délkelet-európai államalakulathoz hasonlóan,¹⁰ csak azoknál va-lamivel később a középkori magyar királyi levéltár is elpusztult, így elszórt, töredékes adatokon túl leginkább a külső, külföldi forrásokra vagyunk utalva.¹¹ A három legfonto-sabb és közismert forráskiadvány-sorozat a német birodalmi gyűléseket feltáró *Deutsche Reichstagsakten*, a lengyel külpolitikai forrásokat tartalmazó, 1506 végével induló *Acta Tomi-ciana* kötetei, valamint Marino Sanuto velencei kortörténetíró 1496–1533 között vezetett monumentális naplói, a *Diarii*.¹² Ezenkívül az Oszmán Birodalomba küldött követségekre

1506–1530. In: *Polska służba dyplomatyczna XVI–XVIII wieku*. Pod. red. Zbigniew Wójcik. Warszawa, 1966. (Pracownia historii stosunków międzynarodowych XVI–XVIII. w.) 11–79.; Marian Biskup: Die polnische Diplomatie in der zweiten Hälfte des 15. und in den Anfängen des 16. Jahrhunderts. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* [N.F.] 26 (1978) 161–78.; *Historia dyplomacji Polskiej*. I. (Polowa X. w.–1572.) [Pod. red. Mariana Biskupa. Warszawa, 1982.] című kötetben pedig Marian Biskup és Roman Żelewski egy-egy tanulmánya foglalkozik a vizsgált időszak diplomáciai viszonyaival (hivatkozásukat lásd alább).

¹⁰ Oliver Jens Schmitt: Grundzüge des sudosteuropäischen Gesandtschaftswesens im 15. Jahrhundert. In: *Aus der Frühzeit*, 279.

¹¹ Kosáry: Magyar külpolitika, 10–11.

¹² *Deutsche Reichstagsakten*. Hrsg. von der Historischen Kommission München. Göttingen–Stuttgart–München etc., 1869–. Ältere Reihe: Deutsche Reichstagsakten 1376–1493/unter Kaiser Friedrich III. Bd. 1–22. Mittlere Reihe: Deutsche Reichstagsakten unter Maximilian I. Bd. 1–9. Jüngere Reihe: Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Karl V. (= DRTA JR) Bd. 1–21. Részletes könyvészeti leírásukat lásd <http://www.historischekommission-muenchen.de/publikationen.html>. (Legutóbbi megtekintés: 2019. augusztus 10.); *Acta Tomiana: Epistolae, legationes, responsa, actiones res gestae serenissimi principis Sigismundi, eius nominis primi regis Poloniae...* I–XIII. Ed. Stanislaus Górski. Posenaniae, 1852–1915. (= AT); Marino Sanuto: *Diarii. 1496–1533*. I–LVIII. A cura di Rinaldo Fulin et al. Venezia, 1879–1903. (= Sanuto). A magyar vonatkozású adatokat Wenzel Gusztáv gyűjtötte ki. Marino Sanuto Világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai. Közli Wenzel Gusztáv. I. 1496–1501., II. 1501–1515., III. 1515–1526. *Magyar Történelmi Tár* 14 (1869) I–XVI. 1–282.; 24 (1877) 1–300.; 25 (1878) 1–390.

a legkorábbi, (1499)–1503–1527 között, II. Bajezid, I. Szelim és I. Szülejmán uralkodása alatt vezetett, ún. szultáni ajándékozási regisztrumot [In'âmât defteri] is használhatjuk. Ez a defter a szultáni udvartartás tagjai, a különböző méltóságok, kormányzati szereplők, közemberek, illetve külföldi követek számára adott, valamint a szultán számára ezektől kapott ajándékokat sorolja fel, és 2014 óta teljes szövegében publikált.¹³

Tömeges mennyiségű adatot tehát a külföldi forrásokból nyerhetünk, amelyek leginkább diplomáciai levelezést tartalmaznak. Mivel azonban e dokumentumok a magyar király követeit csak ritkán említik név szerint, inkább csak a követségek meglétének regisztrálásához elegendők. A követek azonosíthatósága alapvetően magyarországi okleveles források alapján válhat lehetségessé. Ezek között meg kell említeni egyes városok (Sopron, Pozsony, Bártfa, Beszterce, Nagyszében) levéltári anyagát, de az ezekben található elszórt adatok feltárása nem könnyű feladat. (Egyelőre az erdélyi Beszterce levéltárának középkori okleveleit tekintettem csak át ebből a szempontból.) Amikor a külföldi adathoz nem tudunk hazai forrást találni, nem is tudunk továbblépni. Ezért az 1510-es évekig még a követek személye sem mindig azonosítható (az utolsó ilyen esetek 1516-ra, 1521-re és 1523-ra esnek). Mindez persze nem magyar sajátosság.¹⁴

Ami a cseh forrásanyagot és diplomáciai viszonyrendszert illeti, a birodalmi belügyek és ezek forrásanyaga a magyar kutatás számára alig-alig vagy egyáltalán nem „látható”, hiszen ehhez a cseh külkapcsolati partnerek (Szászország, Brandenburg, Bajorország, ekként München, Drezda, Weimar és Berlin) központi levéltári anyagának beható ismeretére volna szükség. Emiatt a cseh érdekek és tevékenység könnyen alulreprezentált marad a vizsgálat során.

(= Sanuto/Wenzel). A missziók végén benyújtott összegző vagy zárójelentéseket (*relazioni*) magyar fordításban használja a hazai kutatás. Lásd Balogh István: *Velencei diplomaták Magyarországról (1500–1526). Forrástanulmány*. Szeged, 1926. (A Szegedi Magy. Kir. Ferencz József-Tudományegyetem Közép- és Újkori Történeti Intézete 2.)

¹³ A kéziratot az isztambuli városi Atatürk Könyvtár kéziratárának Muallim Cevdet-gyűjteményében őrzik, jelzete: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, O.71. A kötet legelső, 909. évének (1503/1504) anyagát korábban Ömer Lütfi Barkan gazdaságtörténész adta ki Ömer Lütfü(l) Barkan: İstanbul Saraylarına Ait Muhasebe Defterleri. *Belgeler IX/13* (1979) 296–380. (Ez magyar követa-datot nem tartalmaz.) A teljes kézirat átírását és értelmezését doktori értekezésében İlhan Gök végezte el. İlhan Gök: *Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli in'âmât Defteri (transkripsiyon-değerlendirme)*. İstanbul, 2014. [Doktora tezi.] Köszönöm Dávid Gézának a forrás értelmezésében nyújtott segítségét. A forrást Papp Sándor érintőlegesen már használta. Papp: A török béke kérdése, 230–231.

¹⁴ Lásd a tanulmány második részében, a 2020/2. folyóiratszámában megjelenő adattár A jelű szakaszában (időrendi lajstrom a Jagelló-kori magyar–cseh királyi diplomáciai missziókról = Adattár A.) 136., 167., 180. sz.; Rill: *Fürst und Hof*, I. 117.

A források egyoldalúsága abban is megnyilvánul, hogy néhány adatot leszámítva nem ismerjük sem a követségek pontos létszámát,¹⁵ sem a kíséret tagjait.¹⁶ A missziók költségvetéséről, kiadásairól, elszámolásáról pedig végképp semmi információ nem maradt korunkra. Annyit tudunk, hogy egyes követségekre bizonyos jövedelmeket utaltak ki vagy kötöttek le. 1505-ben például Cobor Imre és Jaksics Demeter moldvai missziójára Nagyszében a szász universitas nevében a kincstartó meghagyásából fizetett bizonyos összeget;¹⁷ de idekapcsolható II. Ulászló 1508. január 10-i rendelkezése is, hogy a szászok a Moldvába és Havasalföldre küldendő királyi követségeket nem kötelesek térítés nélkül kocsival ellátni.¹⁸

A vizsgált időszakban, illetve általában a késő középkorban Magyarországon és Európában általában sincs újkori értelemben vett diplomáciai testület, intézmény, és nincsenek szabályozva a feladat ellátásához szükséges feltételek, például az életkor vagy a képzettség. A követek kiválasztása az uralkodóhoz fűződő személyes viszonyon alapult.¹⁹ A Jagelló-kori Magyarországon ismereteim szerint a források alapján nem volt szóhasználatbeli megkülönböztetés a különböző rendű és rangú diplomaták között; annak ellenére sem,

- ¹⁵ Iványi: Adalékok, 143–144., 149–150. Néhány szórványos adat a kíséret létszámára: 1492. szeptember 5. Ismeretlen személyekből álló magyar követség János Albert lengyel király koronázására 200 lovassal érkezett Krakkóba. Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Tomus III. 1392–1501. Coll. Anatolius Lewiczki. Kraków, 1894 (Monumenta mediaevi res gestas Poloniae illustrantia XIV/Wydawnictwa Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie 52.) 405.; Bélai Barnabás követsége 100 fős volt, amikor 1513. december 17-én bevonult Edirnébe. Fögel József: *II. Ulászló udvartartása (1490–1516)*. Bp., 1913. 123. (Forrása: Sanuto XIX. 86.); 1517-ben, Velencében Csulai Móré Fülöp kísérete 12 főből állt. Fedeles Tamás: Egy Jagelló-kori humanista pályaképe. Csulai Móré Fülöp (1476/1477–1526). *Levélári Közlemények* 78 (2007) 63.; Verbőci István 1519-ben 70 fős kísérettel utazott Velencébe. Fögel József: *II. Lajos udvartartása 1516–1526*. Bp., 1917. 105. (Forrása: Sanuto XXVII. 86.) Az 1524. őszi nürnbergi birodalmi gyűlésre Gosztonyi János és Sárkány Ambrus ugyancsak 100 lovassal érkezett. DRTA JR 4, 728.
- ¹⁶ Budai (Tóth) László nem követ, csak királyi titkár. 1521-ben Padovában tanul Batthyány Orbánnal. 1523. február 14-én Velencében jár mint a római magyar követek titkára. *A Magyar Tud. Akadémia történelmi bizottságának oklevél-másolatai*. Kiad. Óváry Lipót. 1. füzet. (A mohácsi vész előtti okiratok kivonatai) Bp., 1890. 1168. sz.). Kubinyi: A királyi titkárok, 14–15.
- ¹⁷ Arhivele Naționale ale României (= ANR) Serviciul Județean Sibiu, Magistratul orașului și șcanului Sibiu (= Nagyszében, Szász Nemzeti Lt.), Colecția de documente medievale Seria U [Középkori oklevélgyűjtemény, Urkunden] V. Nr. 1218. Digitális fényképe: www.arhivamedievala.ro. SB-F-00001-1-U5-1218. Lásd még Adattár A. 74. sz. Az adatokat Péterfi Bencének köszönöm.
- ¹⁸ Albert Berger: *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*. I–II. (1203–1570.) Hrsg. Ernst Wagner et al. Köln–Wien, 1986. (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens. Ergänzungsreihe zum Siebenbürgischen Archiv 11/I–II) (= Berger) I. 138. 481. sz., lásd Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL) Diplomatikai Fényképgyűjtemény (= DF) 247504.
- ¹⁹ Queller: *The Office of Ambassador*, 157–158., 173–174.; Mattingly: *Renaissance Diplomacy*, 181–191.; Matthew S. Anderson: *The Rise of Modern Diplomacy 1450–1919*. London – New York, 1993. 32–33.; Françoise Autrand: Y a-t-il «affaires étrangères» dans la France des XIVe et XVe siècles? In: *Auswärtige Politik und internationale Beziehungen im Mittelalter (13. bis 16. Jahrhundert)*. Hrsg. Dieter Berg – Martin Kintzinger – Pierre Monnet. Bochum, 2002. (Europa in der Geschichte. Schriften zur Entwicklung des modernen Europa 6) 26.; Manfred Hollegger: Anlassgesandtschaften – ständige Gesandtschaften – Sondergesandtschaften. Das Gesandtschaftswesen in der Zeit Maximilians I. In: *Aussenpolitisches Handeln im ausgehenden Mittelalter. Akteure und Ziele*. Hrsg. Sonja Dünnebeil – Christine Ottner. Wien–Köln–Weimar, 2007. (Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters 27) 216–218.; Iványi: Adalékok, 142.; Fögel: *II. Ulászló*, 101.; Kosáry: Magyar külpolitika, 32.

hogy a gyakorlatban a követségek célja, feladata szerint megkülönböztettek levélvivő küldöncöt/futárt,²⁰ nem teljes felhatalmazású küldöttet/megbízottat, valamint teljes felhatalmazással bíró „ünnepélyes” követet.²¹

Míg a külkapcsolatokat érintő egyes kérdésekben a királyi tanács döntött, a kapcsolattartást, a cselekményeket, a követségek ügyeit alapvetően a királyi kancellár – esetenként alkancellári címmel – mint a kormányzat „erős embere” intézte.²² A követek azonban ténylegesen nem az ő beosztottjai voltak.²³ (A cseh udvartartás tagjairól ugyanez mondható el.) Ritkán maga a kancellár is részt vett a követségben, de ezek jellemzően kiemelt fontosságú tárgyalások, csúcstalálkozók voltak.²⁴ Maga a hivatalos diplomáciai kapcsolat is sokféle lehetett. A feladat jellegének megfelelően a „klasszikus” követségek mellett a csúcstalálkozóktól és béketárgyalásoktól kezdve az uralkodói reprezentáció jeles eseményein, például egy királyi esküvőn vagy temetésén át a határszéli problémák elintézésére kiküldött, úgynevezett határvita-bizottságokig sokféle formáról beszélhetünk. Ezeknél más-más létszám és személyi összetétel lehetett szokásos.²⁵

A gyűjtésben természetesen a cseh alattvalók is szerepelnek. Mivel mindkét országban a külkapcsolatok intézése királyi felségjog volt, ezért voltaképpen nem az országok, hanem a szuverén király követeiről beszélhetünk. A magyar követekről szólva mindig a magyar–cseh király követeit értem. Emiatt a Magyarországból Csehországba, Morvaországba, illetve Sziléziába, tehát a cseh korona országaiba küldött megbízottakat nem

²⁰ Lásd királyi futár a pápához. Nemes Gábor: Folytonosság vagy újrakezdés? Magyarország és az Apostoli Szentszék kapcsolatának alakulása Mohács előtt és után. In: *Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században*. Szerk. Varga Szabolcs – Vértési Lázár. Pécs, 2017. (Seria historiae dioecesis Quinqueecclesiensis 17) 118. A levéltovábbítást másra is bízhatták, például Beszterce város küldönce vitte a király levelét Lengyelországba, 1508 végén. Lásd Berger I. 146. 511a. sz. (1509. január 1.)

²¹ Vö. Queller: *The Office of Ambassador*, 3–84.; Mattingly: *Renaissance Diplomacy*, 23–29.; Carole Labarre: Le personnel diplomatique à la fin du Moyen Âge. À propos des relations entre France et Savoie dans la deuxième moitié de XVe siècle. *Revue d'histoire diplomatique* 115 (2001) 99–101. A magyar viszonyokra lásd Iványi: *Adalékok*, 141.

²² Fógel: *II. Ulászló*, 43–45.; Uő: *II. Lajos*, 40.; Kosáry: *Magyar külpolitika*, 32–33. Ez Európa-szerte nagyjából ugyanúgy működött, lásd pl. Autrand: Y a-t-il «affaires étrangères», 26–27.

²³ Kubinyi András: A királyi titkárok II. Lajos király uralkodása idejében. *Gesta* 6 (2006) 1. sz. 6.

²⁴ Az általam ismert esetek: pozsonyi béketárgyalások, 1491. augusztus–november. Bakóc Tamás magyar és Jan ze Šelmberka cseh kancellárok. Neumann Tibor: Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán. A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492). I–II. [Közl.] *Századok* 144 (2010) 335–372., 145 (2011) 293–347. I. 356–364. Békeszerződés II. Ulászló és I. Miksa császár között, 1506. július. Szatmári György magyar kancellár. Naschenweng: *Beiträge*, 149. 6.13. [Anhang IX]; Lanzer: *Die Gesandten*, 253. 10.15. A Bécsbe a királytalálkozóra megérkező császár üdvözlésére küldött magyar–lengyel közös követség, 1515. július 2–10. Szatmári György magyar és Ladislav ze Šternberka cseh kancellár. AT III. 391–394. Frankfurti birodalmi gyűlés, V. Károly császárrá választása, 1519. április–június. Ladislav ze Šternberka cseh kancellár. MNL OL DF 287670. Online elérhető a Rác György és munkatársai által szerkesztett adatbázisban a <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/> oldalon. (Legutóbbi megtekintés: 2019. szeptember 10.) Tárgyalások a birodalmi rendek megbízottjaival a törökellenes támogatásról, Bécs, 1522. május–június. Szatmári György magyar kancellár. Iványi: *Adalékok*, 333–337.; Kubinyi: *Egy üzletelő diplomata*, 274–275., 278. Értelemszerűen a kancellár a királyi találkozókon is személyesen részt vett.

²⁵ Kosáry: *Magyar külpolitika*, 32. Vö. Rill: *Fürst und Hof*, I. 251–256.

szerepeltetem, hiszen az uralkodó szemszögéből ezek „belföldi” missziók voltak.²⁶ Kivételt tettem viszont a magyar királyi fennhatóságot elismerő Raguzai városával, a Raguzai Köztársasággal, mivel saját diplomáciai apparátussal rendelkezett, önálló külpolitikát folytatott és a magyar király udvarába követeket küldött és onnan követeket is fogadott.²⁷ Mellőztem ugyanakkor azokat a hírvivőket, akiket nem a király, hanem például a dalmát-horvát-szlavón bán vagy a nádor küldött külföldre.²⁸ Ezeknél az eseteknél a küldő fél személyes érintettsége, érdeke nyilvánvaló, de alapvetően nem a királyi akarat ellenében, nem a kormányzat tudta nélkül történt mindez.

Egyetlen esetben tettem kivételt, a Werbőci (Werbőczy) István által Velencébe és az Apostoli Szentszékhez, illetve Ártándi Pál által a lengyel királyhoz vezetett 1519. évi, úgynevezett „országgyűlési” vagy „rendi” követségek esetében.²⁹ E. Kovács Péter kutatásai alapján ugyanis tudjuk, hogy ezek valójában királyi megbízással is rendelkező követségek voltak. Céljuk II. Lajos császárrá választási lehetőségeinek felmérése volt a külpolitikai partnereknél.³⁰

Nehezen vizsgálhatók az említett határvita-bizottságok, mivel alapvetően keveset tudunk róluk, és általában a magyar fél tagjait nem ismerjük.³¹ (Az 1507. márciusi, soproni, magyar-osztrák tárgyalásokat felvettem, mivel itt a magyar tárgyalóbiztosok nevei ismertek.)³²

²⁶ Pl. 1516. november 5-én II. Lajos megbízta Drágyi János pohárnokmestert és Gosztonyi János püspököt, hogy legyenek jelen a cseh országgyűlés tárgyalásain Prágában. MNL OL DF 287662.

²⁷ *Dubrovačka akta i povelje. Acta et diplomata Ragusina*. Sabrao i objavno Jovan Radonić. Vol. I/2-II/1. Beograd, 1934–1935. Passim. Párhuzamként a sziléziai Boroszló városa kínálkozik. Péterfi Bence: Hungarikák Boroszlóból. Schönher Gyula gyűjtésének nyomában. In: *Lymbus 2017*. Főszerk. Ujváry Gábor. Bp., 2017. 14–16.

²⁸ Néhány példa: Beriszló Ferenc jajcai/boszniai bán és Kishorvát János saját követükként küldték Garai Bánfi Lőrincet (Kishorvát sógorát) I. Miksa császárhoz, 1492 márciusában. Naschenweng: *Beiträge*, 146. 6.03. [Anhang IX.] (1502. évi dátummal.) Beriszló Péter dalmát-horvát-szlavón bán küldhette Statileo Jánost Velencébe vagy Rómába, 1517 nyarán. Kubinyi: A királyi titkárok, 18–19. Bátori István nádor Macedóniai Lászlót küldte Lengyelországba 1520-ban, hogy Mazóviai Zsófia hercegnővel kötendő házasságáról tárgyaljon. Iványi: Adalékok, 322–327.; C. Tóth Norbert: Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban. A Bátori család ecsedi ágának tagjai, 1377–1541. *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle* 44 (2009) 23–24. Korbáviai Torquatus János dalmát-horvát-szlavón bán 1523 márciusában Thomas Nigert, 1523. július elején Ivan Kašić [Iohannes Cassius], pagói kanonokot küldte követeként VI. Adorján pápához, Rómába. *Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605)*. Közreadja Tusor Péter – Nemes Gábor. Bp.–Róma, 2011. (Collectanea Vaticana Hungariae I/7) 40. Nr. 32.; *Regesta supplicationum, 1522–1523*. A VI. Adorján pápa uralkodása alatt elfogadott magyar vonatkozású kérvények. Feltárta és közreadja Lakatos Bálint. Bp.–Róma, 2018. (Collectanea Vaticana Hungariae I/16) 202–204. Nr. 54.

²⁹ Fraknói Vilmos: A tolnai országgyűlés külügyi actiója 1518-ban. *Budapesti Szemle* 172 (1917) 490–492. sz. 212–219.; Kubinyi: Werbőczy, 76., 78–79.

³⁰ E. Kovács: A császárválasztás, 62.

³¹ Iványi: Adalékok, 181–182. (Lengyel–magyar határvita-bizottság. 1507. március.); AT I. 114. (Lengyel–magyar határvita-bizottság lengyel tagjainak meghatalmazása. 1510. október 1.); AT III. 116–117. (Lengyel–sziléziai határvita bizottság lengyel tagjainak meghatalmazása. 1514. június 18.) Vö. Rill: *Fürst und Hof*, I. 253–254.; Házi Jenő: Határszéli viszáltyaink az osztrákokkal a Jagellók uralkodása alatt. *A Bécsi Magyar Történeti Intézet Évkönyve*. Szerk. Angyal Dávid. Bp., 1931. 50–71. Legújabbban, egy korábbi időszakra vonatkozóan lásd Skorka Renáta: A határ, ami összeköt. A magyar-osztrák vegyesbizottságok 14. századi története. In: *Márvány, tárház, adomány. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk. Kádas István – Skorka Renáta – Weisz Boglárka. Bp., 2019. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) 283–300.

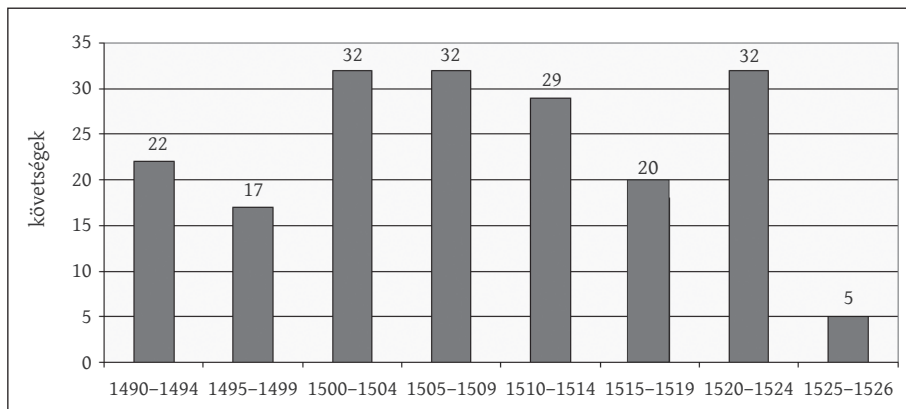
³² Adattár A. 82. sz.

Nem vizsgálom ugyanakkor a királytalálkozókat (ezekből három zajlott le a korszakban: 1494-ben Lőcsén, 1515-ben Pozsonyban–Bécsben, 1523-ban Sopronban–Bécsújhelyen–Pozsonyban), mivel diplomáciai fontosságuk ellenére nem követségek a szó szoros értelmében, hiszen maguk az uralkodók személyesen vettek rajtuk részt az udvar számos tagjával együtt. (A teljesség kedvéért azonban felvettem követségként a császár üdvözlésére Pozsonyból 1515. július első napjaiban Bécsbe utazó ünnepélyes küldöttséget.) Kimaradt továbbá még néhány olyan, a szakirodalomban emlegetett eset is, amikor a követségről semmi közelebbi forrást nem találtam.³³ Több szakirodalmi tévedésnek is az az oka, hogy ismerjük a követség tagjait felsoroló megbízólevelet (például az 1490. őszi, pozsonyi béketárgyalásokra vagy az 1522. májusi, bécsi tanácskozásra), de a felsoroltak közül nem mindenki utazott oda és jelent meg ténylegesen.³⁴ Sőt, 1523 júliusából fennmaradt Dóczi Ferenc kamarás követi megbízólevele és királyi instrukciója is, de mivel a birodalmi gyűlést elhalasztották, így a követjárása is meghiúsult.³⁵

- ³³ Néhány példa: Antonio Bonfini ferrarai útja 1493-ban. Höflechner: *Die Gesandten*, 372. 22.06., 459. (Nincs adat ennek diplomáciai jellegéről.) Trepka András későbbi magyar királyi udvarmester moszkvai missziója az 1514. évi orszai lengyel–moszkvai ütközet előtt. AT III. 8., 9. (Későbbi elbeszélő összefoglalóban utalnak moszkvai fogságba esésére, kínvallatására végül szabadon engedésére.) Karthágói vagy Ciprusi Hannibál [Annibale Cartagine da Este di Padovana] magyar királyi tanácsos missziója Iszmail perzsa sahhoz. 1523. Főgel: *II. Lajos*, 105–106. II. Lajos király I. Ferdinánd osztrák főherceghez írt idézett levelében (MNL OL DF 276039.), az út azonban meghiúsult. Battyányi Orbán királyi titkár valószínűleg Moldvába készült 1526 nyarán, de nem tudjuk, az út megvalósult-e. Kubinyi: *A királyi titkárok*, 14.; Berger I. 240–241. 904. sz. Felix Petančić [Petancius, Raguzai Félix] útja Franciaországba. Dragutin Kniewald: *Feliks Petančić i njegova djela*. Beograd, 1961. (Srpska Akademija Nauka i Umetnosti, Posebna izdanja 350./Odeljenje literature i jezika 12) 20–23. Besseni, avagy Cseh György [Jiří z Bešín] személyével keveredik.
- ³⁴ 1490: Ország Lászlót és Rozgonyi Lászlót is említik az 1490. augusztus 22-i követi megbízólevélben, de a béketárgyalások első fázisában valószínűleg távollétük miatt nem vettek részt. Neumann: *Békekötés Pozsonyban*, I. 358. 1522: II. Lajos teljhatalmú megbízottjaiként küldi Szatmári György esztergomi érseket, Báthori István nádort, Sárkány Ambrus országbíró, Korlátkövi Péter és Trepka András udvarmestereket, Verbőci István személynököt, továbbá Balassa Ferencet és Désházi Istvánt Bécsbe. 1522. május 10. Iványi: *Adalékok*, 333–334.; MNL OL Diplomatikai Levéltár [= DL] 24399. Bátor királyi helytartóként Budán maradt, lásd *Politikatörténeti források Bátor királyi helytartóságához (1522–1523)*. Közéleteszi C. Tóth Norbert. Bp., 2010. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 50) Passim. Korlátkövi jelenléte kérdéses. Lásd Neumann Tibor: *A Korlátköviék. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században*. Győr, 2007. (A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványai. Források, feldolgozások 5) 63.; Verbőci megjelenése ugyancsak bizonytalan. Lásd Kubinyi: *Werbőczy*, 79., 92. 128. j. Nincs adatunk Balassa és Désházi megjelenéséről sem. A többiek viszont biztosan részt vettek a bécsi tárgyalásokon. Kubinyi: *Egy üzletelő diplomata*, 278.
- ³⁵ Kosáry: *Magyar külpolitika*, 82. A forrásokat (megbízólevél, útlevél, instrukció) kiadta Iványi: *Adalékok*, 356–361. A birodalmi gyűlést 1524 januárjára halasztották. Lásd *Reichstage und Reichsversammlungen unter Kaiser Karl V. (1519–1555). Eine Übersicht*. Hrsg. Silvia Schweinzer-Burian. http://www.historischekommission-muenchen.de/fileadmin/user_upload/pdf/abteilungen/rta_juengere_reihe.pdf. (A letöltés ideje: 2019. augusztus 10.)

A Jagelló–kori magyar követségek: mikor, hová, hányszor?

A fenti eseteket leszámítva tehát a korszakból összesen 189 missziót ismerünk. Ezekben követként 113 ismert személy vett részt. További 41 esetben a követ nem ismert név szerint.³⁶ Időben mindez öt éves szakaszokra tagolva a következőképpen ábrázolható (1. diagram):

1. diagram. A magyar–cseh király által kiküldött követségek száma öt éves bontásban

A diagramon jól megfigyelhetjük, hogy bár a diplomáciai kapcsolattartás, az európai politikai rendszerben való részvétel folyamatosnak mondható, II. Ulászló magyar uralkodásának második öt éves időszakában, II. Lajos uralkodásának első három éve és a Mohács előtti utolsó csonka másfél év kisebb aktivitásúnak mutatkozik. Másrészt két kiemelkedő időszakot látunk: az 1500-as évek első évtizedét, amikor II. Ulászló a velencei–török háború folyamánaként egy nagyszabású törökellenes koalícióban vett részt,³⁷ majd a trónutódlás kérdését és gyermekei házasságát igyekezett biztosítani, illetve az 1520-as évek elejét, amikor II. Lajos egyre reménytelenebbül próbált a külföldi partnerektől katonai vagy legálabb pénzügyi segítséget szerezni a török ellen.³⁸

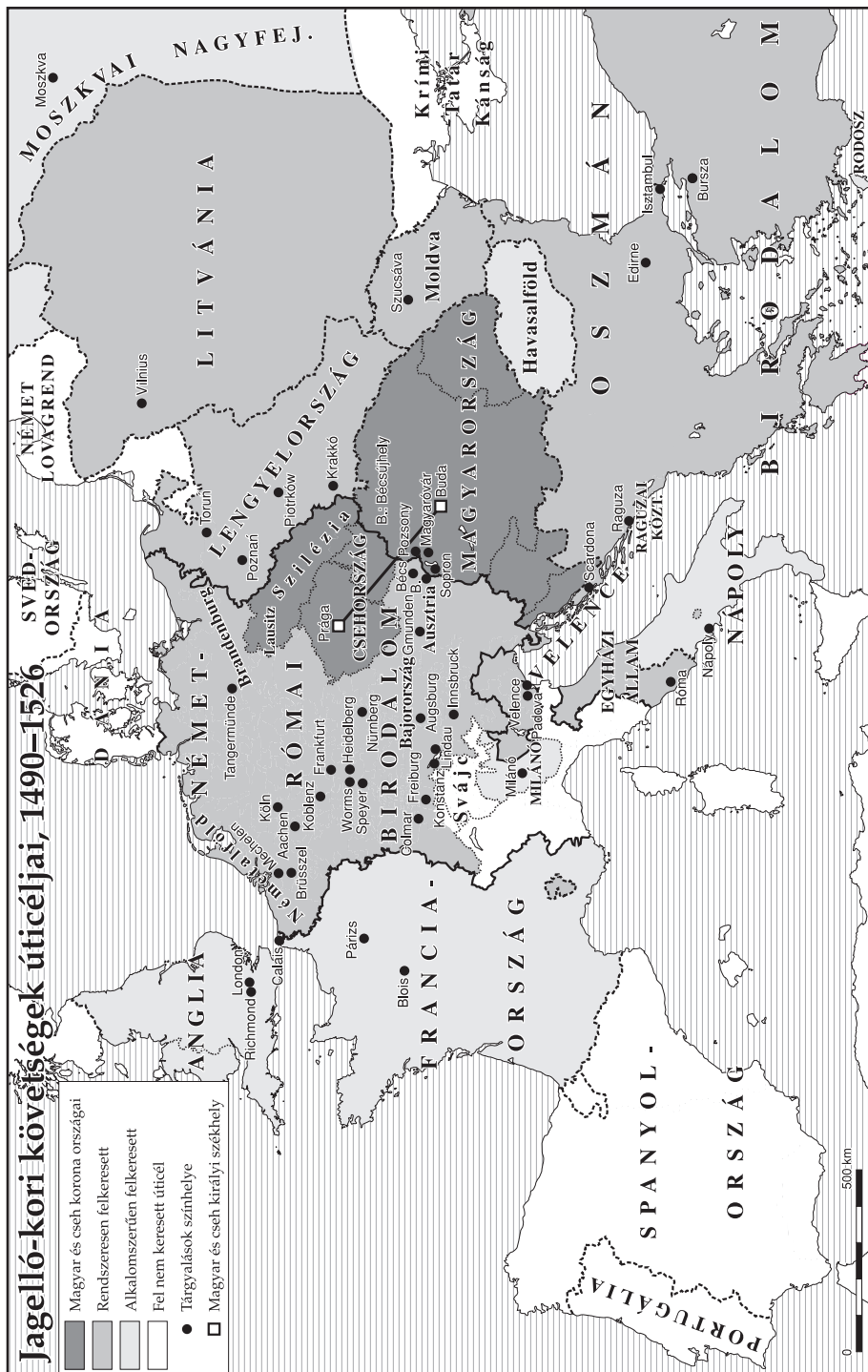
Térbeli, azaz célállomás szerint rendezve az adatokat, nyilvánvaló, hogy a magyar–cseh királyok összesen tizennégy európai országba küldtek követet.³⁹ Ide rögtön két megjegyzés kívánkozik. Egyrészt, az egyszerűség kedvéért országokról beszélek, de valójában ezek uralkodóiról, államfőiről van szó. Másrészt, a tárgyalás helyszíne nem feltétlenül külföldi, jellemzően a béketárgyalások (Pozsony, Mosonmagyaróvár) vagy határvi-

³⁶ Megjegyzendő, hogy ez összesen nem 154 fő, mivel a nem azonosított követségek esetenként biztosan egynél több követből álltak.

³⁷ E. Kovács: Egy törökellenes szövetség, 49–53.; Kosáry: Magyar külpolitika, 53–59.

³⁸ Török Pál: A mohácsi vész diplomáciai előzményei. In: *Mohácsi emlékkönyv 1526*. Szerk. Lukinich Imre. Bp., 1926. 141–192.; Kosáry: Magyar külpolitika, 77–99.

³⁹ A térkép kivitelezését Nagy Bélának köszönöm. A Litván Nagyfejedelemséget egybeszámoltam a Lengyel Királysággal, mivel nincs adatunk külön csak Litvániába küldött magyar követségről.

bizottságok tárgyalásai (Sopron) alkalmával, ilyenkor a tételt a tárgyalópartnernek megfelelően az adott országhoz, jelesül a Német-római Birodalomhoz vettem fel. Számszerűen a célpартnerek két csoportra oszlanak: az alkalmilag, egy-két esetben, illetve a rendszeresen, általában tíznél többször felkeresett udvarokra.

A Német-római Birodalomba nemcsak a császárnál, hanem a már említett birodalmi gyűléseken is rendszeresen jelentek meg követek. (E városokat fel is tüntettem a térképen.)⁴⁰ Ez egyrészt összefügg a birodalmi (kül)politika összetett és sokszereplős voltával, másrészt hogy II. Ulászló és II. Lajos is cseh királyként a birodalom legelőkelőbb világi választófejedelme volt. A birodalmi gyűléseken számos különböző politikai szereplővel, főrendi, uralkodói megbízottal, követtel lehetett egyszerre találkozni és egyeztetni. (Hasonló központi funkcióval bírt a római Kúria is.)

A Moldvai Vajdaság esete köztes: bár tizenegy alkalommal látogattak ide magyar követek, de ez egy 1523. évi, ismeretlen személy(ek)ből álló követséget leszámítva mind 1510 előtti eset, és szinte kivétel nélkül a lengyel–moldvai helyzetben való közvetítést takarja.⁴¹ A térképről az is jól leolvasható, hogy a Magyar Királyság legfontosabb külpolitikai partnerei az Apostoli Szentszéket leszámítva kizárólag a szomszédos országok voltak. Havasalföld itt kivételt jelent: jelenleg összesen két ide küldött királyi követet ismerek 1494-ből és 1521-ből,⁴² mivel magyar részről a kapcsolatot jellemzően inkább más csatornákon keresztül, az erdélyi vajda küldöttei vagy a brassói, szebeni kereskedők révén tartották.⁴³

Az alkalmoszerűen felkeresett céllországek csak ezeken a szomszédokon keresztül kapcsolódtak a magyar–cseh külpolitikai térbe. Mindegyiküknel megfigyelhető, hogy – „energiatakarékos” módon – a megbízott követ általában több, egymáshoz kapcsolódó missziót hajtott végre, tehát előbb a „szomszédban” tárgyal, majd onnan utazott tovább.⁴⁴

⁴⁰ A birodalmi gyűlések listája: <http://www.historischekommission-muenchen.de/digitale-publikationen/reichsversammlungen-und-reichstage-1376-1662.html>. (Legutóbbi megtekintés: 2019. augusztus 10.) A vizsgált korszakra lásd *Reichstage und Reichsversammlungen der Regierungszeit Maximilians I. (1486–1519)*. Hrsg. Dietmar Heil – Reinhard Seyboth. [Historische Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften.] [Http://www.historischekommission-muenchen.de/fileadmin/user_upload/pdf/abteilungen/reichstage1486_1518.pdf](http://www.historischekommission-muenchen.de/fileadmin/user_upload/pdf/abteilungen/reichstage1486_1518.pdf). (A letöltés ideje: 2019. augusztus 10.); Schweinzer-Burian: *Reichstage und Reichsversammlungen*.

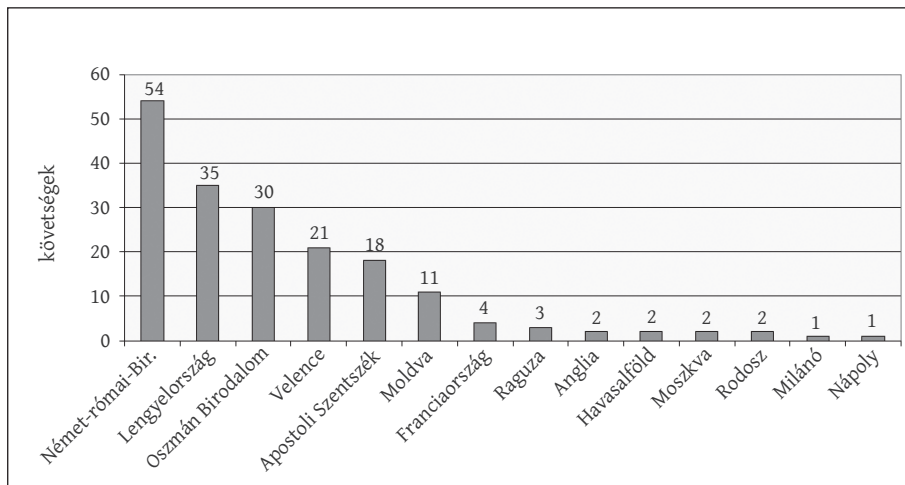
⁴¹ Lásd Adattár A. 39., 48., 53., 60., 63–64., 83., 97., 101., 103., 180. sz. Lengyel szempontból a korszak első felére lásd Biskup: *Die polnische Diplomatie, 174–175.*; Újabban: Katarzyna Niemczyk: *Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (do roku 1501)*. In: *Wielowiekowe bogactwo polsko – rumuńskich związków historycznych i kulturowych. Bogăția multiseculară a legăturilor istorice și culturale polono-române*. Red. Henryk Walczak. Suceava, 2014. 54–68. [Http://www.dompolski.ro/wp-content/uploads/2014/09/2014.pdf](http://www.dompolski.ro/wp-content/uploads/2014/09/2014.pdf). (A letöltés ideje: 2019. október 10.)

⁴² Lásd Adattár A. 21., 165. sz.

⁴³ 1496. október 21. Drágfi Bertalan erdélyi vajda levele Brassóhoz. A havasalföldi vajdához (meg nem nevezett) követeket küld. ANR Serviiul Județean Brașov, Brassó város lt. Fronius gyűjt. Vol. I. Nr. 71. [Digitális fényképe: www.arhivamedievala.ro. Azonosító: BV-F-00001-02-1-71.] Vö. Schmitt: *Grundzüge*, 281–284. A bejövő követforgalomra lásd *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*. Vol. I. (1413–1508.) Publ. de Ioan Bogdan. București, 1905.; *Documente noua privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiuul în secolii XV și XVI*. Publ. de Silviu Dragomir. București, [1927].

⁴⁴ Pl. 1510-ben Cobor Imrét elsősorban Lengyelországba küldték, innen utazott tovább Moszkvába. Adattár A. 111–112. sz. 1521 nyarán–őszén Girolamo Balbi felkereste a császári udvart, majd megjelent a calais-i

Rodosz esete kétséges, mivel nem tudjuk, hogy a johannita nagymesterhez II. Ulászló által, 1504 márciusában második alkalommal küldött Felix Petancius [Petančič] ténylegesen Rodoszra utazott-e el, mivel az 1503-ban megválasztott Emery d’Amboise nagymester csak 1504 végén érkezett meg a szigetre.⁴⁵

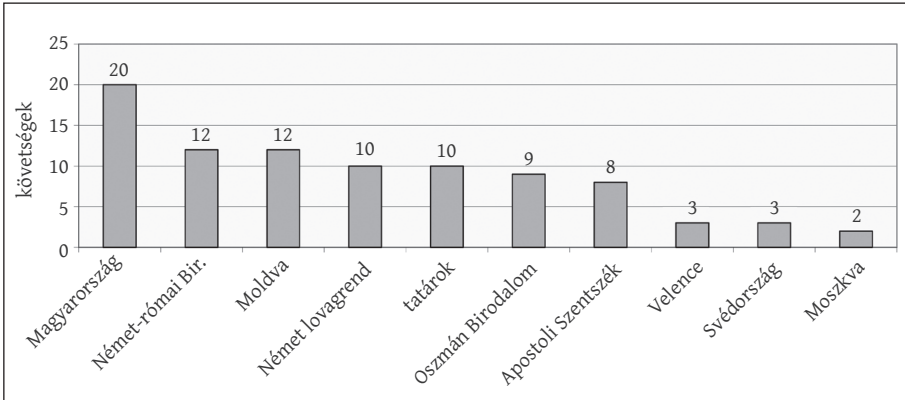
2. diagram. A magyar–cseh királyi követek úti céljai 1490–1526 között

A rendszeresen felkeresett országok közül Lengyelország (Litvániával együtt értve) és az Oszmán Birodalom, valamint Velence és a pápaság azonos mértékben szerepel, a német területek kiugró voltát pedig már indokoltam (2. diagram). Ha ezzel az adatsorral a lengyel követéségek úti céljait hasonlítjuk össze egy rövidebb, az 1492–1506 közötti időszakra, akkor a két királyság eltérő politikai érdekei és irányultsága világosan megmutatkozik (3. diagram). A testvér János Albert és Sándor lengyel király számára éppen II. Ulászló magyar–cseh király volt a leggyakrabban felkeresett, szinte legfontosabb politikai partner. Mindez persze bizonyos fokig „le is árnyékolta” a lengyel aktivitást nyugat és dél felé, például Velencébe érthető módon ritkán mentek lengyel követek. A cseh külügyeket pedig Budán lehetett intézni.⁴⁶

konferencián, ezt követően pedig Angliába utazott tovább, hogy VIII. Henrik angol királyt felkeresse. Lásd Adattár A. 159., 164. sz.

⁴⁵ Adattár A. 69. sz.; Sanuto V. 1053. (Antonio Surian velencei követ jelentése. Buda, 1504. március 12.); Eugène Flandin: *Histoire des Chevaliers de Rhodes, depuis la création de l'ordre a Jérusalem jusqu'a sa capitulation a Rhodes*. Tours, 1873. [3. ed.] 233–234. Petancius rodoszi misszióira lásd Kniewald: *Feliks Petančič*, 24–27.

⁴⁶ Ugyanilyen helyzetben voltak a bajor hercegek a bajor–cseh ügyekben. Lásd Péterfi Bence: A Magyar Királyság és a Bajor Hercegség diplomáciai-politikai kapcsolatai a 15–16. században. Hungarikakutatók a müncheni levél- és kéziratárakban. *Világtörténet* 5 [37] (2015) 118., 120.

3. diagram. A lengyel királyi követek úti céljai 1492–1502 között

Míndez persze csak az érem egyik oldala, mert a bejövő követforgalmat még nem ismerjük. A kölcsönösség egyáltalán nem magától értetődő, bár arra azért számíthatunk, hogy összességében a magyar–cseh udvarban fogadott külföldi követek száma párhuzamba állítható, illetve összefüggésben áll a Magyarországról kiküldött kollégáikéval.⁴⁷ E szempontból az Oszmán Birodalom esete sajtáságos a civilizációs-kulturális különbségek, illetve a korszak végén a két hatalom egyre aszimmetrikusabb viszonya miatt, hiszen a szultán nem feltétlenül törekedett a követségek „viszonzására”.⁴⁸

A vizsgált korszak végén, a 16. század első évtizedétől azonban a legfontosabb külpolitikai partnerekkel már megfigyelhető bizonyos állandósulás, pontosabban egyre hosszabbnak tűnik a magyar–cseh udvarban tartózkodó egyes külföldi követek jelenléte. Az európai viszonylatban vitathatatlanul a legfejlettebb diplomáciai intézményrendszerrel rendelkező Velence 1499–1525 között működő, állandó budai képvisellete – elsősorban a Signoria máshol is alkalmazott gyakorlatának megfelelően – ugyan több esetben hosszabb ideig csak titkárral, tehát ügyvivői szinten volt jelen.⁴⁹ Más lapra tartozik azonban, hogy az Apostoli Szentszék Antonio Giovanni da Burgio báró személyében 1524–1526 között nunciust állomásoztatott Budán, aki a törökellenes pénzügyi segély folyósításáért és felhasználásáért volt felelős.⁵⁰ Ugyanitt meg kell említenünk a Habsburg-fivérek, V. Károly császár és öccse, I. Ferdinánd osztrák főherceg egymást váltó két császári követét:

⁴⁷ Pl. a német-római császár illetén kiegyenlített diplomáciai helyzetére lásd Walter Höflechner: Anmerkungen zu Diplomatie und Gesandtschaftswesen am Ende des 15. Jahrhunderts. *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 32 (1979) 23. [Anhang c.]

⁴⁸ Fodor Pál – Dávid Géza: Magyar–török béketárgyalások 1512–1514-ben. *Történelmi Szemle* 36 (1994) 219–221.

⁴⁹ Fögel: *II. Ulászló*, 107–112.; Fögel: *II. Lajos*, 94–95. A magyarországi velencei követeket (és titkárokat) felsorolja Benisch Arthur: *Marino Sanuto „Diarii”-jének magyar művelődéstörténeti vonatkozásai*. Bp., 1903. (Művelődéstörténeti értekezések 9) 87. 5. j.

⁵⁰ Kubinyi: *Diplomáciai érintkezések*, 120., 128–129.; Legújabbban Nemes Gábor: Pápai követek a Mohács előtti Magyarországon. *századok* 150 (2016) 376–382. Burgio báró jelentéseit Fraknói Vilmos adta ki: *Monumenta Vaticana historiam Regi Hungariae illustrantia. Vatikáni magyar okirattár. II/1. Relationes oratorum pontificiorum. Magyarországi pápai követek jelentései 1524–1526*. Kiad. Fraknói Vilmos. Bp., 1884. [Reprint: Bp., 2001.]

a pápai nunciushoz hasonló nevű Andrea dal Burgo [Borgo] 1521 nyarától egészen 1523 októberéig, majd utána Johann Schneitpeck von Schönkirchen báró 1525 júniusáig tartózkodott II. Lajos király udvarában.⁵¹ Mindezek azonban végeredményben már az oszmán fenyegetés következményei.

Az ismert követek: kik és hányan?

A magyar–cseh külpolitika jellemzéséhez maguknak a követeknek a személye is közelebb vihet. Mint említettem, a 189 misszióban összesen 113 ismert, pontosabban azonosított személy vett részt követként, további 41 esetben pedig nem ismerjük a követeket név szerint. Őket összesen 255 esetben bízta meg a király (a több személyből álló követségeket annyi esetben véve, ahány személy vett bennük részt, az ismeretlen követségeket viszont, ha azokban több személyt emlegetnek, két személynek véve; három ilyen esetet ismerek⁵²). Jellemzően egy missziót egy követ hajtott végre. Ugyanakkor a követségek negyede (25,3%, 189 követségből 48) több mint két tagból állt.⁵³ Ezek átlagos létszáma 3 (2,81) fő, de a valóságban a létszám a 2-től 8 főig változhatott. Az 1522. őszi, nürnbergi birodalmi gyűlésre például II. Lajos király, az 1522. évi Lőrinc-napi magyar országgyűlés döntésének megfelelően nyolc követet, két főpapot, két főurat és négy nemest küldött ki, akik ténylegesen kiutaztak és tárgyaltak is ott.⁵⁴ Hogy e diplomaták egyenrangúak voltak-e vagy egy kiemelt megbízott köré csoportosult a többi kísérő, az egyelőre nem világos.⁵⁵ A vizsgált személyi állomány fontos jellemzője, hogy az elemzésbe vont személyek nagyobb része mindössze egyszer szolgált mint követ. Ez is arra mutat, hogy még nincs kialakult diplomáciai testület: ezek az udvaroncok még nem „hivatásos diplomaták”.

A különböző követségek között viszont mindenképpen volt valamiféle rangbeli különbség, mivel – mint említettem – a gyakorlatban megkülönböztették a teljes felhatalmazással bíró, ünnepélyes követségeket és az alkalmi küldötteket, futárokat. A szultáni ajándékozási regisztrumban is tetten érhető ez a megkülönböztetés: az „ilçi” [elcsi, követ] és a „kâsıd” [kászid, küldött, ágens] szóval jelölt követek között ugyan nincs rangbeli különbség, legalábbis a kapott ajándékok mennyisége alapján, bár még nem tudjuk pon-

⁵¹ Rill: *Fürst und Hof*, I. 53–57. (Schneitpeck), 141–150. (Burgo); Lakatos Bálint: Áttekintő jegyzék Andrea dal Burgo, Johann Schneitpeck és Sigmund von Herberstein követek jelentéseiről a magyar–cseh királyi udvarból (1521–1525). *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 142 (2017) 91–93.

⁵² Adattár A. 10., 75., 88. sz.

⁵³ A csoportos követségek kérdésében lásd Anderson negatív véleményét. Anderson: *The Rise*, 31–32.

⁵⁴ Holub József: Az 1522. évi országgyűlés és törvénczykái. *Századok* 52 (1918) 499., 507. A követutasítás és a megbízólevelek szerint a követség tagjai Gosztonyi János, Macedóniai László, Verbóci István, Drágfi János, Korlátkövi Péter, Gétyei János, csebi Pogány Zsigmond és Kenderesi Mihály voltak. Iványi: Adalékok, 344–349. (Instrukció. 1522. szeptember 29.); Lakatos Bálint: Magyar vonatkozású 1526 körüli oklevelek és levelek Bernhard von Cles trienti püspök levelezésében. Kutatási jelentés (Archivio di Stato di Trento, Archivio principato vescovile, Corrispondenza Clesiana). *Levélári Közlemények* 84 (2013) 211. (Corr. Cles. busta 5 fasc. 4. fol. 4. Megbízólevél. 1522. október 3. A kivonatból Kenderesi neve tévedésből maradt ki.)

⁵⁵ Vö. Török: A mohácsi vész, 164–169.; Iványi: Adalékok, 149., 350–352., 359–360.; Neumann: *A Korlátköviék*, 63.; Bárány: *A szulejmáni ajánlat*, 85–86.

tosan, van-e jelentősége a két különböző szó használatának. De ha nem teljes meghatalmazású követről, csak futárról vagy küldöncről van szó, akkor a regisztrum szövege következetesen a „merdüm-i kral-ı Engürüs” [„a magyar király embere”] kifejezést használja, és az efféle követnek adott ajándékok mennyisége is kisebb.

Megpróbáltam az ismert követeket társadalmi státuszuk szerint is csoportosítani; társadalmi helyzetüket családi kapcsolataik vagy a missziójuk idején viselt kormányzati tisztségeik, egyházi vagy udvari méltóságai alapján igyekezve megállapítani. További vizsgálat tárgya lehet, hogy az egyes követek társadalmi státusza pontosan milyen összefüggésben van az általuk teljesített misszió rangjával, jelentőségével – e helyütt csak a korszakban diplomataként szereplő személyek összességét csoportosan próbálom megjellegni. Az ezt bemutató táblázat kissé csalóka: a társadalmi csoportok csökkenő rangja a néhány királyi rokont és herceget leszámítva egyúttal csökkenő létszámokat is mutat, azaz a főurak és főpapok túlsúlyát (1. táblázat).

1. táblázat. Az ismert 113 követ társadalmi állása

Társadalmi rang, csoport	Magyar	Cseh	Összesen	%
Hercegek, a királyi család tagjai	2	3	5	3,6
Főurak (<i>magnates, baroni</i>)	21	9	30	27,0
Főpapok (<i>praelates</i>)	11	1	12	10,9
Középbirtokos nemesek (<i>proceres</i>)	14	2	16	14,4
Középpapság (prépostok, kanonokok)	17	3	20	17,1
Közneemesek (<i>nobiles</i>)	13	1	14	12,6
Polgárok	3	0	3	2,7
Nem azonosítható	10	3	13	11,7
Összesen	91	22	113	100,0

Az arisztokrata és főpapi túlsúly két okra vezethető vissza. Egyrészt a követeknek „tekintélyre” és „méltóságra” – továbbá fix fizetség híján saját anyagi erőre⁵⁶ – volt szükségük ahhoz, hogy királyukat képviselve sikerrel működhessenek az idegen udvarokban. (Például Bacskai Miklós – persze egyéb egyházkormányzati vagy belpolitikai okok mellett – azért is lett 1500-ban szerémi püspök, majd nem sokkal később, 1501-ben nyitrai püspök, hogy komolyan vehető legyen a francia királyi udvarban; Jozefics Ferencet pedig nem sokkal az 1522. tavaszi, nürnbergi birodalmi gyűlésre való kiküldése előtt tették zenggi püspökké.)⁵⁷ Másrészt a főpapok és főurak a (zömmel külföldi) forrásokban is „felülreprezentáltak”, és a név szerint egylőre azonosíthatatlan követek nagy valószínűséggel

⁵⁶ Vö. Queller: *The Office of Ambassador*, 152–153., 155–157., 163–166.; Labarre: *Le personnel diplomatique*, 105., 107.

⁵⁷ Lásd Adattár A. 50., 168. sz.

nem közülük kerültek ki. A politikai döntéshozó elit tagjai általában a béketárgyalásokon, illetve részben a katonai segítségkérés megbeszélésein vagy reprezentatív eseményeken vettek egyszer-egyszer részt. Részvételük oka, amint Neumann Tibor is rámutatott, hogy az ő politikai súlyuk szavatolhatta kellőképpen a megállapodás betartását, magyarországi végrehajtását.⁵⁸ Az öt, egyszer-egyszer szereplő herceg jellemzően efféle események részese volt: Újlaki Lőrinc az Anne de Foix hercegnőre, leendő magyar királynéra váró padovai delegáció tagja volt 1502-ben. Kázmér tescheni herceg az 1518. évi lengyel királyi esküvőn képviselte Krakkóban II. Lajost. Brandenburgi György őrgróf mint II. Lajos nagybátyja 1519-ben Wormsban, V. Károly császárrá választásában vett részt, 1520 októberében a porosz–lengyel béketárgyalásokon működött közre, illetve 1521-ben I. Ferdinánd főherceg és Jagelló Anna innsbrucki esküvőjén volt jelen. Frigyes liegnitzi herceg ugyancsak a porosz–lengyel helyzet megoldása ügyében vett részt 1520-ban a fél évvel korábbi, április–májusi toruáni tárgyalásokon. Végül Münsterbergi Károly herceg 1519. március–április folyamán a lengyel udvarban a császárválasztási esélyekről, illetve fontos sziléziai és cseh ügyekről, utóbb Szatmári György kancellárral együtt 1521-ben, még Nándorfehérvár eleste előtt a remélt német törökellenes segítségről tárgyalt.⁵⁹

A főurak jelentős része azonban újszülöttné számított (például Buzlai Mózes vagy Korlátkövi Péter), és gyakorta éppen udvari szolgálata folytán került be családjával együtt a valódi bárók közé, illetve mint klerikus a középpapságból a püspökök közé. Ennek a társadalmi emelkedésnek az egyik velejárója, a királyi bizalom fokmérője volt egyebek mellett a diplomáciai megbízatás is.

Ami a cseh alattvalók diplomáciai részvételét illeti, számuk alig több mint ötöde a magyar követeknek. Ez tükrözi azt a tényt, hogy a magyar–cseh királyi udvar tartósan Budán található (hasonlóan a magyarok esetében a Habsburg-uralkodók közös bécsi udvarához 1526 után),⁶⁰ és a belbirodalmi ügyeket mai fogalmaink szerint nem „külpolitikai” csatornákon keresztül intézte a király távolléte miatt „magabiztos” cseh elit. A cseh arisztokraták inkább alkalmanként jelentek meg követként, ugyanis bizonyos reprezentatív esetekben paritásos követségeket látunk, amikor a magyar mellett a cseh korona országait is képviselni kellett. Egy 1523. május 14-i követjelentés szerint az akkor Prágában tartózkodó királyi udvarban elhatározták, hogy az éppen betegeskedő I. Zsigmond esetleges halála esetén a király három „nagy követet” fog küldeni Krakkóba, egy magyart, egy csehet vagy morvát, és egy sziléziait.⁶¹ Kivételes esetnek bizonyult az 1519. évi császár-

⁵⁸ Neumann: Békekötés Pozsonyban, II. 299., 325.

⁵⁹ Lásd Adattár A. 58., 144., 148., 151., 154., 158., 162., 163. sz.

⁶⁰ Vö. Josef Macek: *Jagellonský věk v českých zemích (1470–1526)*. I–II. Praha, 1992–1994. I. (Hospodářská základna a královská moc) 253–262., 308. Az 1526 utáni helyzetre lásd Pálffy Géza: *A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században*. Bp., 2010. (História Könyvtár. Monográfiák 27) 110–135. (Különösen a 135. oldalon található 12. táblázat a Jagelló- és a Habsburg-udvar jellegzetességeiről.); Géza Pálffy: *Der Adel aus den ungarischen Ländern am Kaiserhof 1526–1612*. In: *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16.–17. Jahrhundert*. Hrsg. Anna Fundárková – István Fazekas. Wien, 2013. (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien 8) 37–48.

⁶¹ Andrea dal Burgo császári követ jelentése I. Ferdinánd főherceghez. 1523. május. 14. Österreichisches Staatsarchiv (Wien), Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Hofarchive, Grosse Korrespondenz. Karton 25a. Fol. 40.

választás, mert ennek alkalmával a cseh urak hangsúlyozták, hogy nem akarják, hogy erre II. Lajos magyarokat bízson meg követként, mivel cseh királyként viseli a választófejedelmi méltóságot, és ezért az ügy csak rájuk, csehekre tartozik. Ennek megfelelően a cseh főkancellár és a cseh kamarásmester lettek a követek a király nevében szavazó Brandenburgi György őrgróf mellett.⁶² De a cseh nemesség inkább otthon maradt. A törökellenes segítségkérésben érthető módon a csehek alig vettek részt.

A követségek derékhadát ezért jellemzően a magyar közép- és köznemesség, illetve a középpapság adhatta, mégpedig udvari szolgálata során. Kiküldetésükre jobbra a karrierjük felívelő szakaszában került sor, bár aki nagyon bevált, és mégsem jutott szerephez a belpolitikában, vagy nem került a főpapok vagy bárók közé, könnyen „megragadhatott” ebben a követi szerepkörben. E csoportban találjuk a királyi tanácsosokat, kamarásokat és titkárokat.

A királyi titkárok és kamarások „mozgékony”, belföldi és külföldi kiküldetésre egyaránt felhasználható, csak a királytól függő udvaroncok, azaz palotások voltak.⁶³ Egyes esetekben a követ gyaníthatóan éppen a misszió kedvéért lett királyi titkári vagy tanácsosi címmel „kidekorálva”. Kövendi Székely Miklóst, aki tudomásom szerint semmiféle udvari tisztséget nem viselt 1514-ben, éppen a király levele nevezi királyi tanácsosnak.⁶⁴ Ugyancsak több királyi titkár szerepel az egyházi középréteg tagjai között. Ők nem egyháziak voltak, hanem a királyi udvarban betöltött hivatali szerepük miatt kapták megbízatásukat. Követként jellemzően a kisebb jövedelmű, „szegényebb” főpapok (szerémi, zenggi, knini, nyitrai püspökök), illetve prépostok szerepeltek, és néhány kanonok. Közéjük számíthatjuk Hannel (Hammel) Mihály budai plébánost, utóbb esztergom-szentistváni prépostot is, akinek ugyan csak egy lengyelországi missziójáról tudunk 1511 decemberéből, de aki II. Ulászló orvosaként, illetve gyóntatójaként királyi utolsó éveiben (valószínűleg mivel a beteg Ulászló nehezen tudott már maga írni) rendszeresen levelezett bizalmas „családi” kérdésekben I. Zsigmond lengyel királlyal.⁶⁵ Az egyháziakról elmondhatjuk, hogy az Apostoli Szentszékhez csak klerikusokat küldtek követnek,⁶⁶ az egyetlen kivétel a már említett, Verbőci vezette 1519. évi misszió volt.⁶⁷ Ugyanakkor a „hitetlen” Oszmán Birodalomba csak világiakat bíztak meg. Ezt leszámítva azonban nem volt érdemi különbség az egyházi és világi diplomaták megbízatásai között, és a Jagelló-kor végén sem utazott kevesebb klerikus magyar királyi követként külföldre. Fögel József 1913-ban megfogalmazott feltételezése tehát a „nyugati” és a „keleti” diplomácia különbözőségéről, azaz

„Item conclusum est, si veniat novum de morte, rex expediat tres magnos oratores, unum Hungarum, alterum Bohemum, alterum Sclesitam vel Moravum cum opportunis commissionibus...”

⁶² Adattár A. 151. sz.; Sanuto XXVII. 287., 288.; Sanuto/Wenzel III. 136. és 145. (1519. május 13. Alvise Bonvelencei követ április 22-i és 26-i jelentése Budáról.)

⁶³ Kubinyi: A királyi titkárok, 3–6.

⁶⁴ Adattár A. 132. sz.

⁶⁵ Adattár A. 118.; AT I. 179., II. 4., 270., III. 225., 340., 428. Személyére lásd C. Tóth Norbert: *Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543*. Bp., 2019. 60.

⁶⁶ Vö. Kubinyi: Diplomáciai érintkezések, 121., 123–124., 130. Móri János és Mlatkovith Horvát Márton 1494-ben és 1520 tavaszán (Adattár A. 17., 155. sz.) egyaránt összekötőnek, küldöncnek tekinthető, nem tényleges diplomáciai tárgyalásokat vezető követnek.

⁶⁷ Fraknói: A tolnai országgyűlés, 212., 218.; Kubinyi: Werbőczy, 79.

hogyan a magyarországi klerikus követeket a „nyugati” (Apostoli Szentszék, Veleence, német-római császár), míg a világiakat a „keleti” (Oszmán Birodalom, Lengyelország, Moldova) hatalmakhoz küldték volna, egyáltalán nem igazolható.⁶⁸

A középnemesség (a világi és egyházi középréteg) túlsúlya a követségekben a lengyel királyi udvarban valamivel jobban megfigyelhető. Biskup kutatása alapján az 1492 és 1506 közötti 63 lengyel követ társadalmi megoszlása a következőképpen alakult: egy személy volt a királyi család tagja (Jagelló Frigyes bíboros, lengyel prímás, gnieźni érsek és krakói püspök), 20 fő volt arisztokrata, 30 fő a nemesség tagja, míg 9 fő volt polgári származású, és további három személy társadalmi hovatartozása nem azonosítható.⁶⁹ Azaz a lengyel királyi udvarban a bárói követek aránya valamivel kevesebb, illetve a polgári származásúaké valamivel több, mint a magyar–cseh udvarban.⁷⁰

A polgári származású követek tehát kivételesnek mondhatók a Jagelló-korban. A három ismert polgári megbízott közül az erdélyi szász Jacobus Piso pápai kúriai szolgálata után tért haza, és lett királyi nevelő és titkár; a másik kettő pedig külföldi volt: Francesco Marsuppini olasz, Felix Petancius pedig raguzai dalmát.⁷¹

Bár követi generációkat egyelőre nem lehet kimutatni (ehhez a vizsgált időszak sem elég hosszú), de léteztek olyan családok, ahol a rokonság több tagja is követ volt.⁷² Például a Cobor testvérpár, Imre és Márton, illetve a velük valószínűleg rokoni vagy legalábbis familiárisi kapcsolatban álló Drági Horvát György. Róla véletlenül tudjuk, hogy 1498-ban, Cobor Imre isztambuli követ kíséretének volt a tagja, így érthető, hogy 1511-ben és 1512-ben őt küldte II. Ulászló a szultánnal való fegyverszünet megkötésére.⁷³ Adatok híján semmi közelebit sem tudok a követek életkoráról, és legtöbb esetben a képzettségükről sem. Bár utóbbiról általánosságban elmondható, hogy a követek egy része járt egyetemre, és az alábbiakban bemutatandó „specializáció” egyik fontos oka éppen a célállomáshoz szükséges nyelvismeret lehetett, amelyet többek külföldi iskolázással sajátíthattak el.⁷⁴ Persze ez leginkább az itáliai egyetemeken tanulókra igaz.

⁶⁸ Főgel: *II. Ulászló*, 118.

⁶⁹ Marian Biskup: Czasy Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka (1492–1506). In: *Historia dyplomacji Polskiej*, I. 574–575. Biskup feltehetően a középnemesség (*proceres*) lengyelországi megfelelőit és a nemeseket mint „nemességet” egybeszámolta.

⁷⁰ Hasonló táblázatot közöl Żelewski (Roman Żelewski: *Dyplomacja Polska w latach 1506–1572*. In: *Historia dyplomacji Polskiej*, I. 774.) az 1506–1572 közötti időszakra, amelyben I. Zsigmond uralkodása (1506–1548) érdekes számunkra, de az adatok eltérő kategorizálásuk miatt nem vehetőek össze az 1526 előtti magyar helyzettel.

⁷¹ Lásd a tanulmány második részében, a 2020/2. folyóirat-számban megjelenő adattár B jelű szakaszában (Az azonosított magyar és cseh királyi követek = Adattár B.) Piso, Marsuppini, Petancius.

⁷² Tardy Lajos példája a Szántai család három generációjáról tévedés. Lásd Tardy Lajos: *Régi magyar követjárások Keleten*. Bp., 1983. [2. kiad.] (Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 11) 66., 181. Lásd még Adattár B. Szántai.

⁷³ Adattár A. 34., 116., 120. sz.; Iványi: Adalékok, 168. 1498. február 2-i perhalasztó oklevél. A kíséret legtöbbében említett tagja a Bodrog megyei Cobor-birtokokhoz közeli (lásd még alább, 85. j.), Bács megyei illetőségű nemes család tagja volt, és ismerünk Drág faluban birtokos Horvát családot is. Lásd Csánki Dezso: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–V. Bp., 1890–1913. II.148., 174.

⁷⁴ Főgel: *II. Ulászló*, 118.; Kosáry: *Magyar külpolitika*, 33–34. Vö. I. Miksa diplomatáinak nyelvismeretéről írtakkal. Hollegger: *Anlassgesandtschaften*, 217–218.

Az Oszmán Birodalomba vagy éppen Moszkvába küldött követek valamilyen délszláv nyelvet beszéltek, amelyet odahaza, a Magyar Királyság adott területein sajátíthattak el. Az magyar-oszmán diplomáciában ugyanis a 15–16. század fordulóján még a „rác” (szerb) volt a közvetítő nyelv.⁷⁵ Ezt a szerepet 1541 után, pontosabban az 1550-es évektől a Habsburg-oszmán viszonylatban majd jobbra a magyar nyelv fogja átvenni (lásd a budai pasák levelezését).⁷⁶

Mint említettem, Fógel József udvartörténeti könyvében megkülönböztetett „keleti” és „nyugati” magyar diplomáciát. E modellnek kizárólag ebből az egyetlen, nyelvi szempontból van értelme, mivel a lengyel, orosz, illetve a balkáni és az oszmán területek „közlekedőnyelve” nem „latin alapú”, míg Európa nyugati és déli, délnyugati területein két nagy nyelv: a latin és/vagy az újlatin nyelvek (olasz, francia), illetve a német nyelv ismerete lehetett elvárható feltétel vagy előny egy követ számára.

„Főállású” diplomaták: „sztárkövetek” és specialisták

A vizsgálat szempontjából azok a személyek érdekesek, akik többször jártak követségben, mivel őket tekinthetjük „hivatásos” követnek. Érdeemes viszont különbséget tennünk közöttük: az általános, mindenhol bevethető „sztárkövetek”, illetve a többször ugyanoda kiküldött „specialisták” között. Rajtuk kívül akadtak olyanok is, akik két-három alkalommal utaztak külföldre és két különböző célállomásra mentek, ezek egyike azonban általában csoportos követség volt. Utóbbi eseteket a jövőbeni kutatás során külön-külön érdemes volna részletesebben megvizsgálni.

A Jagelló-korban mindössze három olyan személy akad, akit a kiküldetések sokfélesége miatt „sztárkövetnek” nevezhetünk, és közülük is kettő egyházi személy volt. Bacsikai Miklós már Mátyás király alatt kezdte követi karrierjét, míg Telegdi István és Beriszló Péter II. Ulászló uralkodása alatt tevékenykedett. Bacsikai egyházi pályája, mint már utaltam rá, párhuzamosan alakult diplomáciai szolgálatával: 1493–1496 folyamán a Szent-széknél volt követ,⁷⁷ 1498-ban és 1499-ben Lengyelországba,⁷⁸ később, 1501–1502-ben

⁷⁵ György Hazai: Zur Rolle des Serbischen im Verkehr des Osmanischen Reiches mit Osteuropa im 15.–16. Jahrhundert. *Ural-altaische Jahrbücher* 48 (1976) 82–88.; Felix Petancius: Genealogia imperatorum Turcorum, pergamentekercs. Országos Széchényi Könyvtár Cod. Lat. 378., az *Officium cancell(arii)* című szövegrész: „In curia imperatoris Turchorum sunt cancellarii diversarum linguarum. Scribunt enim in lingua Agiamescham id est Turchalem pro tota Turciam. In Greciam et ad Italiam soliti sunt scribere in linguam Grecam, ad Hongariam vero Moldoviam, Rasciam et Bosniam in Razianam linguam.” Lásd még Sanuto III. 797–799. (Fógel: *II. Lajos*, 108.), illetve *Tursko-srpski spomenici Dubrovačkog arhiva*. Sredno i preveo Gligorije Elezović. Beograd, 1932.

⁷⁶ *A budai basák magyar nyelvű levelezése*. I. 1553–1589. Szerk. Takáts Sándor – Eckhart Ferenc – Szekfű Gyula. Bp., 1915. I–III. [Kiadók előszava.]

⁷⁷ Adattár A. 17. sz. Bodrogi Fülöppel és Johann Brandisszal együtt, II. Ulászló Aragóniai Beatrix királynéval kötött házassága érvénytelenítéséért.

⁷⁸ 1498: Adattár A. 32. sz., Iványi: Adalékok, 167. A követséget Kamarcai Vitéz János veszprémi püspök vezette, Bacsikai név szerint nem szerepel, feltehetően az előkészítésben vett részt. *Materiały do dziejów dyplomacji polskiej z lat 1486–1516* (Kodeks zagrzebski). Ed. Józef Garbacik. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1966. 39–44. (16. sz., instrukció), 44–46. (17. sz., a szövegéglevél összefoglalója), 49–55. (19–20. sz.), 55–56. (21. sz.); 1499:

Franciaországba, illetve innen Angliába utazott. Utóbbi esetben, 1501 szeptemberében Telegdi Istvánnal együtt mentek, hogy II. Ulászló Anne de Foix francia hercegnővel kötendő új házasságát tető alá hozzák.⁷⁹ Mindketten elnyerték a Szent Mihály-rendet, Telegdi pedig külön francia királyi címeradományban is részesült.⁸⁰

Az 1514-ben, a keresztes lázadás során megölt Telegdi István királyi tanácsos és erdélyi alvajda, majd királyi kincstartó is volt. Bacskaival közös franciaországi és angliai missziója az első ismert követi megbízatása. A következő évben, 1503-ban Moldvába, 1506–1507 folyamán Lengyelországba és 1512-ben Velencébe küldték.⁸¹ 1514-ben újabb moldvai missziója teljesítése előtt, valószínűleg a szamosfalvi csatában halt meg.⁸²

A harmadik „sztárkövet”, Beriszló Péter világi és egyházi méltóságokat egyaránt viselt, de diplomáciai feladatai politikai pályája első felére összpontosultak: 1502–1503-ban a Szentszékhez, 1503-ban és 1504-ben Velencébe, 1507-ben Sopronba, a birodalmi/osztrák határviszályok ügyében való tárgyalásra, 1508-ban Velencébe és a Szentszékhez, 1510 őszén a Német-római Birodalomba, és 1511 második felében ismét a császárhoz, majd Rómába, a Szentszékhez utazott követként.⁸³ Püspökként, királyi kincstartóként és bánként ellenben olyan jelentős tisztségeket nyert és kormányzati feladatokat látott el, hogy a későbbiekben már nem teljesített további diplomáciai szolgálatot.

A vizsgált időszak utolsó tíz évében, azaz II. Lajos uralkodása alatt a „sztárkövet” típusa eltűnik. Girolamo Balbi (királyi titkár, királyi nevelő és pozsonyi prépost) ugyan 1518–1521 között számos missziót hajtott végre, elsősorban a Német-római Birodalomba, de több útját Verbőci Istvánnal vagy Sárkány Ambrussal együtt tette meg,⁸⁴ majd 1523-ban I. Ferdinánd főherceg diplomáciai szolgálatába állt át.⁸⁵ Ugyanebben az időszakban a jellemzően két-három fővel, és leginkább a német birodalmi gyűlésekre küldött csoportos követségek jelentősége mintha megnőne, ez azonban speciális helyzet, a szűkülő külpolitikai mozgástér, a török fenyegetés és a segélykérés egyik következménye lehet.

Hogy a magyar királyok a korszakban Európában valóban „török-szakértőknek” számítottak volna – persze a lengyelek, velenceiek, raguzaiak mellett –, ez még nyitott kérdés.⁸⁶ Az viszont bizonyos, hogy több kelet-specialista magyar követet is ismerünk. Ilyenek a már

Adattár A. 37. sz. Közvetítés a lengyel-moldvai békekötésben. Battyányi Boldizsárral és Kálmáncsehi Domonkossal. Főgel: II. Ulászló, 120.; E. Kovács: Egy törökellenes szövetség, 51. A magyar király pontjainak keltezetlen másolata: *Materiały*, 65–69. (25. sz.)

⁷⁹ Adattár A. 50., 54. sz.

⁸⁰ Attila Bárány: Les représentations de l'Ordre de Saint-Michel en Hongrie. In: *Fehér Lovag. Tanulmányok Csernus Sándor 65. születésnapjára*. Szerk. Gálffy László – Sáringer János. Szeged, 2015. 182–199.; Sváby Frigyes: XII. Lajos francia király címer-adománya a Telegdiek részére. *Turul* 8 (1890) 63–65.

⁸¹ Adattár A. 64., 80., 124. sz.

⁸² Berger I. 162–163., 583. sz., Veress Endre: Akták és levelek Erdély és Magyarország Moldovával és Havasalföldével való viszonyához. Bp., 1914. 106–107.; Neumann Tibor: Bulgária – Erdély – Temesvár. Szapolyai János és a parasztháború. In: *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországról*. Szerk. C. Tóth Norbert – Neumann Tibor. Budapest, 2015. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) 139., 141.

⁸³ Adattár A. 59., 66., 71., 82., 92–93., 110., 114., 117. sz., és feltételezhetően a 122. sz.; Fraknoi: *Magyarország és a római Szent-szék*, II. 303.; Kubinyi: Diplomáciai érintkezések, 125.

⁸⁴ Adattár A. 145., 149., 152., 156., 161., 166. sz.

⁸⁵ Rill: *Fürst und Hof*, I. 152–156.

⁸⁶ Tardy: *Régi magyar követjárások*, 5–6.; vö. Fodor-Dávid: *Magyar-török*, 197–198., 204–205.

említett Cobor Márton, valamint testvére, Cobor Imre. A család törzsbirtokai a déli Bodrog megyében feküdtek, amely megyének az élén közösen álltak ispánként 1498–1507 között, illetve Márton egymaga tovább is.⁸⁷ Míg Cobor Márton (1493–1494-ben nándorfehérvári bán és királyi kamarás 1506-tól, meghalt 1515 májusában)⁸⁸ kizárólag az Oszmán Birodalomba (1497, 1498, 1503), Imre (pozsonyi ispán, majd erdélyi sókamaraispán és királyi kamarás, meghalt 1516. április 10-én)⁸⁹ ezenfelül Moldvába és Lengyelországba is ment követként. Ezek azonban jobbra összefüggtek a török kérdéssel. Cobor Imre volt az, akit jelenlegi ismereteim szerint a legtöbbször, tizenkét alkalommal küldtek ki követségbe.⁹⁰

A német területek irányában a követi feladatok ellátása több személy között oszlott meg, mégis egyvalakit specialistának tekinthetünk: Sárkány Ambrust (pozsonyi és soproni ispán, majd utóbb máramarosi és zalai ispán, királyi kamarás, illetve országbíró, meghalt 1526. augusztus 29-én a mohácsi csatában),⁹¹ aki híres volt osztrák kapcsolatairól, és aki három lengyel missziója mellett összesen hét alkalommal volt a Német-római Birodalomba vezetett követség tagja vagy talán vezetője (1503, 1507, 1510, 1513, 1520, 1522, 1524).⁹² 1510-ben a cambrai-i ligához való csatlakozáskor I. Miksa császártól német birodalmi bárói (*Freiherr*) címet is nyert.⁹³

A harmadik specializációs területnek Itália számított. A két legfontosabb külpolitikai partnerrel, a szomszédos Velencével, illetve a Szentszékkal való kapcsolattartásban figyelhetők meg specialisták. Velence esetében Lónyai Albert zenggi kapitány az 1503–1507 közötti időszakban, majd 1515-ben, míg Csulai Móré Fülöp egri prépost, későbbi pécsi püspök 1505–1521 között volt rendszeresen követ. Utóbbi esetében az itáliai iskolázáson kívül román származása (Hunyad megyei kismemesi család sarja volt) is nyilván segítette olasz nyelvi kompetenciái megszerzésében.⁹⁴

A római Kúrián, tehát az Apostoli Szentszékhez delegált követeknél figyelhető meg „állandó” misszió: 1492 és 1500 között egyidejűleg több követ is folyamatosan képviselte királya érdekeit. Ennek oka II. Ulászló házasságainak felbontása volt, amely a trónutódlás esélye miatt is a Jagelló-kor első évtizedének méltán központi külpolitikai problémájának számított. A kúriai jelenlét Mátyás-kori előzményekre is támaszkodott; e többszintű kapcsolattartási rendszert legutóbb Fedeles Tamás mutatta be.⁹⁵ A követek kiküldetésének pontos időrendje és a misszió dinamikája még további kutatásokat kíván, mivel római

⁸⁷ Dudás Gyula: A Czobor család és birtokviszonyai Bács-Bodrogh vármegyében. *Turul* 12 (1894) 28. (MNL OL DL 26069.), 29.; C. Tóth Norbert et al.: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526*. II. Megyék. Bp., 2017 (=Arch. II.) (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak) 77.

⁸⁸ Adattár B. Cobor Márton; C. Tóth Norbert et al.: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526*. I. Főpapok és bárók. Bp., 2016 (= Arch. I.). 145. Halála: MNL OL DL 89053.

⁸⁹ Arch. I. 126.; Dudás: A Czobor család, 29.; MNL OL DL 21716. Halála: uo. 105923.

⁹⁰ Lásd kettejükre Adattár A. 8., 31–32., 34., 39., 48., 60., 61., 64., 74., 97., 101., 111–112., 129. sz.

⁹¹ Életére és pályájára részletesen lásd Kubinyi: Egy üzletelő diplomata, passim.; Arch. I. 91., 127., II. 154., 190., 235., 356.

⁹² Adattár A. 82., 110., 126., 156., 162., 170., 183. sz. Lengyel missziói uo. 119., 144., 160. sz.

⁹³ Kubinyi: Egy üzletelő diplomata, 272.

⁹⁴ Fraknoi: Lónyai Albert; Fedeles: Egy Jagelló-kori humanista, passim. Lásd Adattár B. Móré Fülöp, Lónyai.

⁹⁵ Fedeles Tamás: A Magyar Királyság diplomáciai képviselője a Szentszéknél. In: *Mátyás király és az egyház*. Szerk. Fedeles Tamás. Pécs, 2019. (Thesaurus historiae ecclesiasticae in Universitate Quinqueeclesiensi 10) 35–64.

forrásaink több alkalommal csak általánosságban beszélnek több magyar diplomatáról. Az eddigi adatok alapján Sánkfalvi Antal 1492 decemberében utazott ki az Örök Városba, majd 1493 szeptembere előtt Bacskai Miklós is követte. Mindketten 1496 folyamán távoztak, Bacskai éppen három év elteltével, 1496 szeptemberében.⁹⁶ A következő prelátus, Bakóc Tamás 1493. december végén vagy 1494. január elején érkezett, és két-három hónap múlva, 1494 márciusa előtt már hazaindult.⁹⁷ Ezután a kéttagú követség újabb tagokkal bővült: 1494 őszén Bodrogi Fülöp kánonjogi doktor, későbbi római magyar gyóntató lett II. Ulászló meghatalmazott procuratora a pápai Kúrián, aki mellett nagyjából ugyanekkortól lehet Johann Brandis boroszlói dékánt kimutatni. Mindketten 1500 tavaszáig bizonyosan (Brandis lehetséges, hogy csak 1499 végéig) folyamatosan ott tartózkodtak (hozzájuk hármukhoz: Bacskaihoz, Bodrogihoz és Brandishoz küldték ki Móré János patotást is a királyi számadáskönyv szerint pénzzel, 1494. november 10-én, Zágrábon keresztül).⁹⁸ Ebben az időszakban a kezdetben inkább politikai jellegű diplomáciai misszió egyre inkább kánonjogi perré egyszerűsödött, így 1500 tavaszán a bontóperi ítéletet Bodrogi mellett két itáliai klerikus, Baltazar de Rippa és Bernhardinus de Arianis de Parma magyar királyi prokurátorok jelenlétében hirdették ki.⁹⁹ Ezt valószínűleg az erre az alkalomra kiküldött Bánfi Miklós udvarmester is meghallgathatta – annak idején, 1469-ben és 1474-ben éppen ő tárgyalta a nápolyi udvarban Mátyás házasságának ügyében, és 1476 telén tagja volt a Magyarországra érkező Beatrixot Pettauban fogadó küldöttségnek is – majd 1500. április 19-én részt vett a húsvéti pápai misén. Tevékenységének további részleteit nem ismerjük.¹⁰⁰ Ezek után egy néhány éves szünet következett, majd 1517-től a firenzei Francesco Marsuppini volt folyamatosan ügyvivő, aki a magyar ügyekbe még Pietro Isvalies bíboros, veszprémi püspök és Magyarország bíboros-protectora embereként kapcsolódott be, majd Isvaliestől Bakóc Tamás „örökölte meg” saját római famíliájába (az ő révén lett 1508-tól nógrádi főesperes is).¹⁰¹ Marsuppini személye és tevékenysége jól mutatja az egyházi és világi ügyek korabeli teljesen természetes, szerves összefonódását.¹⁰² Őmellé érkezett ki hosszabb időre Brodarics István királyi titkár, pécsi prépost (később magyar királyi kancellár és szerémi püspök 1526-ban) 1522–1524 között és 1525-ben.¹⁰³ Ezek ismét „állandó” követségeknek tűnnek.

⁹⁶ Adattár A. 13., 17. sz.

⁹⁷ Adattár A. 19. sz.

⁹⁸ Adattár A. 17. sz.

⁹⁹ Adattár A. 23. sz.

¹⁰⁰ E. Kovács Péter: Magyarország és Nápoly politikai kapcsolatai a Mátyás-korban. In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*. Szerk. Fodor Pál – Pálffy Géza – Tóth István György. Bp., 2002. 245.

¹⁰¹ Érseki titkár: MNL OL DF 238525–238526.; Főesperes és titkár: MNL OL DL 46842. Az adatokat C. Tóth Norbertnek köszönöm. Lásd még Nemes Gábor: Magyarország kapcsolatai az Apostoli Szentzéssel (1523–1526). *századok* 149 (2015) 483. 29. j.

¹⁰² Nemes: Magyarország kapcsolatai, 483–485.; Uő: Folytonosság vagy újrakezdés, 117–118.; Adattár A. 139. sz.

¹⁰³ Adattár A. 171., 186. sz. Levelezése: Stephanus Brodericus: *Epistulae*. [Ed. Petrus Kasza.] Bp., 2012. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, series nova 16.)

Összegzés – egy átmeneti rendszer

Az áttekintés végén néhány tanulságot tudunk megfogalmazni. A vizsgált időszak bemeneti és kimeneti pontja, tehát az eleje és vége mind a külpolitikai szituáció, mind a mozgástér, mind a kapcsolatos formák tekintetében igencsak eltér egymástól. Nem vizsgáltam külön a Mátyás királytól megörökölt diplomáciai rendszert, bár ennek bizonyos fokú továbbélése a személyi állomány szintjén is kézenfekvő. Jóllehet II. Ulászlónak cseh királyként már megvoltak a maga emberei, ügyes politikusként „1490-ben azonnal egyesíteni tudta a cseh és magyar diplomáciát, amelynek korábban sokszor egymással ellentétes célokat követő hagyományai voltak”.¹⁰⁴

1. A külpolitikai érdekeknek megfelelően a Jagelló-kori magyar–cseh diplomácia elsősorban közvetlenül a szomszédos országok felé irányult, amelyek uralkodóival a magyar–cseh királynak rendszeres volt a kapcsolata. (II. Ulászlónak elődje korábbi itáliai kapcsolatrendszerére nem nagyon volt szüksége.) A szomszédosági kapcsolatok egy része, magával a Német-római Birodalom császárával és más hatalmasságaival való kapcsolatartás II. Ulászló és II. Lajos cseh királyi volta miatt egyúttal „belbirodalminak” is számított.

2. A magyar–cseh király diplomáciai apparátusa a kornak megfelelő; utólag, az újkori fejlődés felől nézve persze középkorias. Az uralkodó a bizalmas udvari embereket alkalmazta, az ünnepélyes, reprezentatív ügyekben jellemzően a főurakat és főpapokat, de a követek jelentős része a kormányzat „mobil”, könnyen mozgósítható emberei (királyi titkárok, kamarások) közül, a (közép)nemességből és középpapság köréből került ki.

3. A folyamatos kapcsolattartáshoz elegendő volt eseti követségeket küldeni és fogadni. A hatékonyság és sikeresség nem közvetlenül a diplomáciai képviselő formáján és módján múlt. Magyar részről állandónak tekinthető, de változó személyi felállásban működő misszióknak csak a vizsgált korszak első évtizedében, a II. Ulászló által a római Kúrián házassági pere miatt állomásoztatott követségek feleltethetőek meg, majd többéves szünet után, az 1520-as években találkozunk hosszabb időre nyúló kiküldetésekkel, ismét leginkább római viszonylatban. Ezzel párhuzamosan a budai udvarba delegált külföldi követségek tartózkodási ideje is megnyúlni látszik, de a kapcsolatrendszer nem „fejlődött” az állandó követségek irányába.¹⁰⁵

4. A mohácsi csatavesztés nemcsak II. Lajos halálát és a Jagelló-korszak végét jelentette, hanem azzal is járt, hogy a Magyar Királyság az oszmán hódítás miatt elveszítette önálló hatalmi szerepét, és részben (a Cseh Királyság pedig egészben) betagozódott az összetett Habsburg Monarchiába. Emiatt a vizsgált diplomáciai intézményi fejlődésnek nem volt kifutása: csak egy félbeszakadt folyamat elejét látjuk. 1526 után I. János és I. Ferdinánd egyaránt az aktív diplomaták egy részével, de alapvetően más keretek között folytatta külpolitikáját.

¹⁰⁴ Tringli István: *Bírálat Bárány Attila Pál Magyarország nyugati külpolitikája (1458–1526). Angol-magyar kapcsolatok Mátyás és a Jagellók korában akadémiai doktori értekezéséről.* Vác, 2015. 4.

¹⁰⁵ Ernst: *Über Gesandtschaftswesen und Diplomatie*, 88–89. Hármass csoportosítása szerint (1. reprezentatív eseti követségek; 2. hosszabb ideig húzódó, több témában tárgyaló „kapcsolattartó” követségek; 3. állandósított, képviselői követségek) ez a második kategóriába tartozik.